

محاسن

د قرآني زده کړې او پوهنې لړۍ

۱۱۱

محسن تفسير

له قرآنه يو څرک

Ketabton.com
۱۱۱-د «سید» سورت

ژباړه او څېړنه :

احمد حسين «عنایت»

بسم الله الرحمن الرحيم

د لوراند او لورین الله په نامه

سورة المسد

د مسد سورة (۱۱۱)

د مسد سورت تشریح

ژباړه او څېړنه:

احمد حسین عنایت

سریزه: د «مسد» سورت مکی دی (۵) آیتونه یوه رکوع لري، په تلاوت کې (۱۱۱) په نزول کې (۶) سورت دی د «فاتحې» له سورة څخه وروسته نازل شوی دی. ددې سورة نوم «مسد» د هغه له پایاني آیت د پای له کلېمې څخه اخیستل شوی دی، سربېره پر دې نور نومونه هم ورته ذکر شوي دي لکه «تبت» د سورت د لومړي آیت لومړۍ کلیمه، او همدا راز بل نوم یې «لهب» د دریم آیت له وروستۍ کلیمې څخه دی. ددې سورت په مکی والي کې د مفسرینو تر منځ هیڅ اختلاف نشته، خو البته په دې کې چې د مکې دور په کوم پړاو کې نازل شوی دی ټول مفسرین یوه خوله نه دي، او په دې توګه ستونزمن برېښي چې په سمه توګه وټاکل شي چې دا سورت د مکې دور په کوم مهال کې نازل شوی دی - البته د حضرت رسول اکرم او د هغه د بلنې پر خلاف چې ابولهب کوم دریځ او چلن درلود ددې په نظر کې نیولو سره دا اټکل کېدی شي چې ددې سورت نزول په هاغه زمانه کې شوی وو کوم مهال چې، هغه د رسول الله په دښمنۍ کې له بریده تېر شوی وو، او د هغه چلن او کړنې د اسلام په لار کې ستر خنډ جوړېده. حتی تر دې چې د هغه په توسه قريشو د حضرت رسول اکرم او د هغه له کورنۍ سره مقاطعه وکړه، او قريشو هغوی په شعب ابي طالب کی ایسار او محصور کړي ول او د پیغمبر له کورنۍ څخه یوازې ابولهب داسې یو شخص وو چې د خپلې کورنۍ له وګړو سره یې پرېکون کړې وو او د پیغمبر له دښمنانو سره یې ملتېا کړې وه - ابولهب د حضرت رسول اکرم تره وو، او د وراره په ژبه د کاکا څرګنده غندنه تر هاغه مهاله مناسبه او شونې نه شوه تر څو چې د تره له بریده تېرې زیاتۍ په څرګنده توګه رامخته نه شوې.

له مخکیني سوره سره اړیکه او د سوره د منځپانگې چورلیخ:

د قرآن کریم د تلاوت په ترتیب کې د **مسد** [تبت] له سورت څخه مخکینی سوره، د **نصر** سوره دی چې له دې مخکې مو ورته په مفصله توگه نغوته کړې ده؛ چې د **نصر** او **تبت** دوه سورتونه، دوه اپوټه، متضادې او بېلې پایلې او انجامونه څرگندوي؛ یو له رنج، کړاو، سختی، نښتېڅنې او شکنجې سره پیل کېږي خو د ازمېښتونو په کوره کې له پخېدو، او فتنو څخه له تېرېدو وروسته په پای کې الهي نصرت، فتحې او بریا ته رسېږي، او بل؛ سره له دې چې د قدرت، ځواک، ثروت او شتمنیو پر ملاتړ یون کوي، خو له ډېر ظلم او زیاتې اورلگونې وروسته، په پای کې کوم ځای ته نه رسېږي، او برلاسی یې قطع او پرې کېږي. دا همدا د حق او باطل دوه لارې دي چې د آخرت د لارې لارویان، د تگلارې او لارلیک په انتخاب او غوراوي کې په سرگردانی، ځلبلاندی، هک پک والي او حیرانتیا اخته کوي. پیغمبر او له هغه سره ملگرو مؤمنینو د حق په لار کې پل کېښود او له خطرې ډکې ستونزې یې د کسانو او هملازو له لېروالي سره سره، او همدا راز د ځواکونو د خواری له شتون سره پر ځان واخېستلې او په مېړانه یې وگاللې. تر دې چې د هغوی د وړتیاو او قابلیتونو په ظرف او ځمکه کې د الهي نصرت د رسېدلو شرایط برابر شول او د هاغو سببونو او لاملونو په توسه چې خدای تعالی د خپل حکیمانه مشیت پر بنا په عالم کې ځای پر ځای کړي دي، هغوی یې بریالیتوب ته ورسول. د ایمان لار، سره له دې چې په پیل کې د کافرانو د اغزو او خنډونو په توسه تړلې او محدوده وه، خو په تدریج ورو ورو همواره او ټولو ته پرانېستل کېږي. او «دین الله» ته د لیوالو او عقیدتمندانو پوځ پوځ او ډلو ډلو ته یې په خپل ځان کې ځای ورکړ [وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا].

په مقابل لور کې، باطله لار چې د خپلو جذبوونکو او راکښونکو ښکلاو، رنگارنگیو او ظواهرو سره یې لارویانو ته د سوکالی، هوساینې او غوړپدا زېری ورکاوه، په پای کې لاربندي او پرېکون ته ورسېدله او خپل مسافر او لارویان یې د ځلبلاندي، لالهاندي، لارورکي په دښته او بیابان کې سراب او نهیلی ته یوازې پرېښوول. که لومړی لار نصرت، فتحې او سوبې ته رسېږي، دا لار د مال او شتمنیو له توبنې سره سره، هیبتناک، ویروونکي، غرغنده، شعله ور او لمبو والا اور ته رسېږي. [مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ. سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ].

هغه کلیمې چې په دې وروستیو څو سورتونو کې پرله پسې د انسانانو د چلن د دوه گونیتوب په ستاینه کې کارول شوي دي کت مټ د دغو دوو لارو د متضادو ځانگړنو بیانوونکي دي. د باطلې لارې د لارویانو هڅې لکه څنگه چې د فیل په سورت کې بیان شوي، له لالهاندي، سرگردانی او ځلبلاندي پرته کوم ځای ته نه رسېږي او لار ترې ورکوي [أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ] او کوم تولید، غځېدنه او پرمختگ به ونلري. دا داسې یو حقیقت دی چې د «ابتر» [پرې والي] له کلیمې سره د کوثر په سورت کې تر ټینگار لاندې نېول شوی دی [إِنَّ سَانَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ]. او په دې سورت کې د «تبت» [پرې دي وي] له کلیمې سره چې د اورلگاندو ځواکونو [لاسونو] پر خلاف یو شعار دی، بیان شوی دی [تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ]. انسان په دې «بندي کوڅې»، پای تړلې او پرې شوې لار کې له زیان او خسران او نهیلیو پرته بل څه نه رسېږي [وَالْعَصْرِ. إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ].

خو هغه کلیمې چې د حق لارې د ځانگړنو په ستاینه کې کارول شوي دي په بشپړه توګه له پوڅی او بې حاصلې [تضلیل] او سراب او لاربندي او پرېوالي [ابتر - تبت] سره توپیر لري، د حق لارې د ستاینې په لړ کې له «کوثر» او «ماعون» سره مخامخ کېږو، چې هر دواړه د زیاتوالي، ډکوالي او ځوښانوالي

مفهوم لري. ددې لارې لارويان له الله او خلکو سره په تلپاتې تړون کې د لارې او سفر ستونزې زغمي او په پرله پسې توګه د الهي فيض له لايزالې سرچينې څخه ځواک اخلي [فَصَلَ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ]. دا هاغه لار ده چې هر څومره پرې مخکې ځو د باطلې لارې د تنګۍ او پايټرلتوب پر ځای، د حق د لارې پراختيا او ډېرښت او د الهي رحمت بې بريدو افقونو ته نژدې کېږو. دا يوه د الهي قرب او نژدېوالي لار ده او هغه بله د جهنم د ژوروالي لور ته يوه لار ده.

د سورت متن او د لغتونو ترجمه:

<p>تَبَّتْ = غوڅ دې وي، نابود دې وي، نشته دې وي، لنډې دې وي - يَدًا = دواړه لاسونه - تَبَّ = هلاک دې وي، نشته کېږي، تباه شو - مَا أَغْنَى = نااړمن يې نکر، ګټه يې ونرسوله، - مَا كَسَبَ = هاغه څه چې يې لاسته راوړي، هاغه څه چې يې ګټلي - سَيَصْلَى = ډېر ژر به وصل شي، ډېر ژر به داخل شي - ذَاتَ لَهَبٍ = شعله ور، لمبې والا، غرغډې والا - حَمَائِلَ = اوچتوونکې، ډېره بارکښه، لېږدوونکې - الْحَطَبِ = خس او خاشاک، د سوخت لږګي، سوځند توکي - جِيدٍ = غاړه، د ټټر پاسنۍ برخه - حَبْلٌ = رسی، پری - مَسَدٍ = د کجورو پاډې او رښکې، د کجورو پټ، تاو شوی مزی، غښتل شوي تارونه -</p>	<p>بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾</p>
---	--

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾

د ابولهېب دواړه لاسونه ^(۱) [د هغه د ظلم او اور لګونې ځواکونه] لنډې شول، ^(۲) او [په

رښتيا چې] هلاک شو [= ناکام شو او موخې ته ونرسېد]

مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾

شتمنۍ او هاغه څه چې يې [له وسې او ځواکه] زېرمه کړي ول، هغه يې غني [او

نااړمن] نکر [عذاب يې له هغه لېږي نکر] [= د هغه د کړنو پر پايلو يې له اخته کېدو

مخنېوی ونکر].

سَيَصِلُ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾

ډېر ژر به د غرغنده لمبو والا^(۳) اور کې ننوځي.^(۴)

وَأَمْرَاتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾

او د هغه ښځه د اورلگیتو خڅلو خسبه ده^(۵)

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

په غاړه [په تېر]^(۶) کې به يې [د کجورو له پاډو] د غښتل شوو تارونو رسی وي.^(۷)

تَبَّتْ	يَدَا	أَبِي لَهَبٍ	وَتَبَّ	مَا أَغْنَىٰ	عَنْهُ	مَالَهُ
مات شول [لنډ شول]	دواړه لاسونه	د ابو لهب	او هلاک شو	غني [ناارمن] نکر	له هغه	مال د هغه
وَمَا	كَسَبَ	سَيَصِلُ	نَارًا	ذَاتَ لَهَبٍ	وَأَمْرَاتُهُ	حَمَّالَةَ
او هغه څه	لاسته راوړي	ډېر ژر به ننوځي	اور	غرغنده لمبو والا	او ښځه د هغه	خسبه [لېږدوونکي]
الْحَطَبِ	فِي جِيدِهَا	حَبْلٌ	مِنْ	مَسَدٍ		
خڅلي [خس او خاشاک]	د هغه په غاړه کې	رسی	له	[کجورو د پاډو له] تاو شوو تارونو		

د سورت د مفرداتو لنډه تشریح:

۱- «يَدَا» ثنیه ده یعنې دوه لاسونه، او د اسلام د پیغمبر^(ص) او د هغه د رسالت پر خلاف د ابولهب ټولو شیطنت وزمو هڅو او پارونو ته نغوته کوي. څرنگه چې د یو انسان نیتونه، موخې او مقصدونه د لاس په توسه د عمل او کړنو بڼه نیسي، «ید» [لاس] د ځواک او قدرت د اعمال او پلي کولو نښه ده.

۲- «تَبَّتْ» د «تَبَّ» له رېښې مجازي مؤنث ماضي فعل دی [زیان یې وکړ]، چې پر ناکامۍ او تاوان دلالت کوي. په قرآن کریم کې دوه ځلې نور هم ددې فعل له مشتقاتو راغلي دي چې هر دواړه موردونه، تر نظر لاندې موخې ته له رسېدو مخکې د ماتې او ناکامۍ مفهوم لري او د فرعون د نښې او نیرنگونو له سستوالي او خامۍ حکایت کوي: «...وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ» [غافر ۳۷: ۴۰]، «...وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ» [هود ۱۰۱: ۱۱۱].

د قرآن ډېریو مفسرینو او ژباړونکو د «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» په بیانولو کې د ښېرا، غندنې او نفرین شعاري مفهوم کارولی دی، که څه هم د «تَبَّتْ» د کلیمې په رېښه یې معنا کې، یو ډول قطع کېدل او غوڅېدل شتون لري، خو دا ډول معنا د زیان لېدلو او موخې

ته له رسېدو څخه د لاس لنډېدو له لوازمو څخه ده او لېرې برېښي چې متعال خدای د پیغمبر^(ص) له دښمنانو د یو دښمن پر ضد د غندنې او نفرین وزمه شعار ورکړی وي.

۳- «لَهَبٍ» د اور لمبې او د لمر سوځنده شعلو، ځلاندو او وړانگو ته ویل کېږي، لکه څنگه چې د دروغ انګېرونکو د دوزخي سپوري په ستاینه کې راغلي دي: «... لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُعْنِي مِنَ اللَّهِ» [مرسلات ۳۱ (۷۷:۳۱)] [نه د سپوري خاصیتونه لري او نه د لمر له سوځنده ځلاندو څخه مخنیوی کوي]. **ابی لهب** هم نه خیر او ښېگڼه درلوده، او نه یې څوک له اورسوځولو څخه په امان کې وو. چې د هغه د دوزخي اور د لهبتوب ذات، د هغه په ذات او ضمیر کې دننه والي ته نغوته لري، نه دا چې له بیرونه پر هغه ورتپل شوی وي. دې ته ورته چې په قرآن کې یې فرمایلي: د خدای د بل شوی اور حطمه ده چې پرله پسې له زړونو څرک وهي. «نَارُ اللَّهِ الْمَوْقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ.» [همزه ۶ (۱۰۴:۶) او ۷].

۴- «سَيَصَلَى» د «صَلَى» له ریښې، د اور د لمبو په منځ کې خای نېول دي. لکه څنگه چې موسی^(ع) په هاغه سړې او تیاره ژمنې شپې کې خپل کهول ته وویل: تم شی، ما ته وړاندې یو څه اور بریښي، ښایي د هغه په رڼا کې کوم خبر واخلم یا یو څه له اوره تاسو ته راوړم چې پرې تاوده شی «... قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ» [قصص ۲۹ (۲۸:۲۹) او نمل ۷ (۲۷:۷)]، خود سلامتې له دې اوره تودېدل چرته، او د دوزخ د اور په تاو کې خای نېول او سوځېدل چرته؟! د دروغ انګېرونکو سوځند اورتوب، د هغوی د کړنو د وړانگو، سور اوروالی څرګندوي: «إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ» [صافات ۱۶۳ (۳۷:۱۶۳)] او «...إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ» [ص ۵۹ (۳۸:۵۹)].

۵- «حَطَبٍ» اغزي، خڅلې، پیلوڅه او خس او خاشاک ته ویل کېږي چې د اور د بلولو لپاره راټولېږي. دا ويي یو ځل بل هم په قرآن کې راغلي ده: «وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا» [جن ۱۵ (۷۲:۱۵)]. د عدالت غلیمان او دښمنان [د عدالت ملو پر خلاف چې د جنت بناکوونکي دي] د جهنم لپاره اغزي، خڅلې او خس او خاشاک راټولوي [خپله انرژي د اور په بلولو کې لگوي]. د مبالغې په توګه د «حمالة» ذکر کېدل د فتنې اچونې پر شدت دلالت کوي. له دې سره مل چڅلې او د نورو تر منځ انگل او غوغا ته «حمالة الحطب» وايي، په دې بڼه کې د «ابی لهب» د مېرمن [د ابوسفیان خور چې د

پيغمبر (ص) لومړی درجه دښمنه وه [نقش، د بني هاشم او بني اميه تر منځ په جاسوسۍ او د شر اچولو په واسطه کېدو کې، ډېر ښه روښانه کېږي.

۶ - «جيد» د ښځو د ټټر پورتنۍ برخې ته چې له غاړې سره نښتې ده، ويل کېږي چې غاړکۍ پرې ځای نيسي. د شهيدانو د سرلاري خبره ده چې وايي: «حُطَّ الْمَوْتُ عَلَى وُلْدِ آدَمَ مَخَطَّ الْقِلَادَةَ عَلَى جِيدِ الْفَتَاهِ» [د حق په لاره کې] د آدم بچو ته مرگ لکه د پينلو پر غاړو د غاړکيو په څېر ښکلی او گانلی دی. په عربي ژبه کې نورې کليمې هم لکه رَقَبَه او عُنُق شتون لري چې د غاړې لپاره نور ويونه او مفهومونه دي [لاندي ذکر شوو آيتونه ته دې رجوع وشي: بلد ۱۳ (۹۰:۱۳)، نساء ۹۲ (۴:۹۲)، اسراء ۱۳ (۱۷:۱۳) او ۲۹ (۱۷:۲۹)].

دا تمثيل او تشبيه د يوې داسې ښځې مسخ شوی انځور څرگندوي چې د مرواريدو د غاړکۍ پر ځای يې، د خسو او خټلو د لېږدولو لپاره پېر پېر پر غاړه اچولی دی! که لومړنی د فطري ښکلا نښه ده، دويمی د بارکشی او د نفس د اسارت نښه ده.

۷ - «مَسَدٍ» چې د دې سوره له نومونو څخه يو نوم دی او بنيادي ډېر مشهور نوم له ټولو همدا دی، د هاغو رښتو او تارونو پر غښتل کېدو، تاوېدلو او اوډل کېدلو دلالت کوي چې د وړيو او پښې د تارونو او رښتو په اوډون او جوړښت کې [د سپڼسيو تاوولو او نساجۍ په صنعت کې] او هم د څرمنې او د کجورو د پاډو د رښتو او تارونو په اوډون او جوړښت کې څرگند دي.

د انسانانو لاسته راوړنې هم د ژوند په اوږدو کې په تدريج اوډل کېږي او يو پر بل اېښوول کېږي او مجازاً د هغه د سرليک د غاړې چوپړوال او اړوند گرځي: «وَكَلَّ إِنْسَانٌ أَلْزَمَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ...» [اسراء ۱۳ (۱۷:۱۳)]. آیا په «فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ» کې د ابولهب د ماندینې هاغه سرليک نه ليدل کېږي، چې پخپله يې جوړ کړی؟

د مسد سورت له لومړي تر پنځم [۱ - ۵] آيتونو بشپړه تشریح:

د «مسد» سوره په پيل کې د «ابولهب» له نوم سره، چې ډېر مشهور نوم دی مخامخ کېږو. دې موضوع ته مو له دې لامله نغوته وکړه چې خلک ددې سوره په اړه، په ځانگړې توگه په دې وروستيو کې ډېرې څرگندونې کوي چې دا پخپله په ډاگه کوي چې د «مسد» سوره له مطرحو او مشهورو قرآني سورتونو

څخه دی. په هر حال، بېخایه به نه وي چې ددې سوره په منځپانگې او په دې نوم کې چې د سوره په پیل کې راغلی دی لږ تم شو او ډېره پاملرنه ورته وکړو.

تاسو به ډېر ځله په تلویزیونونو او په نورو رسنیو کې تبصرې اورېدلي وي چې یو شمېر وگړي د قرآن په ډېریو سورتونو ملنډې وهي، په ځانگړې توگه ددې سورت په اړه چې وايي: د مسلمانانو خدای شعار ورکړی دی «د ابولهب لاسونه دې پرې وي». او دا چې ولې هاغه څوک چې ایمان یې نه دی راوړی وغندل شي، لعنت او نفرین شي او لاس یې پرې او غوڅ وغوښتل شي او هغه هم د خدای تعالی له لورې. نو دا څرگندوي چې د مسلمانانو کتاب ستخ، سخت او له تاوتریخوالي ډک کتاب دی دا څنگه خدای دی چې فرمان یې ورکړی چې د هغه انسان لاس دې پرې کړل شي، چې بس ایمان یې نه دی راوړی.

زموږ یو دوست او ملگری بناغلی «نکته دان» چې تکړه قرآن پیژندونکی دی نقل کوي چې یو ځلې د یو شمېر افغانانو له لورې د هغوی مجلس ته وروبلل شو هغوی غوښتل چې د بحث په بهیر کې پر اسلام او قرآن د اعتراض په پایله کې نوموړی ملامته کړي، د مجلس له پیل کېدو سره سم یې پر قرآن اعتراضونه پیل کړل چې په الهي کلام کې دا څنگه کېدی شي د یو انسان پر ضد چې هغه هم د پیغمبر خپل سکنی تره دی دا ډول د لاسونو د غوڅېدو شعار ورکړل شي، نوموړي هغوی ته په خطاب کې وویل؛ دا چې تاسو په قرآن نه پوهېږئ، دا ستاسو خپله گناه ده او که نه، لومړی دا چې **ابي لهب** د پیغمبر د تره نوم نه بلکې لقب یې دی، د هغه خپل نوم **عبدالعزی** وو دا لقب یې ورته له دې لامله ورکړی وو چې هغه ډېر اورلگاندی وو او تل به یې د مخالفت او جگړې اور ته لمن ته وهله. او بله دا چې د **لهب** معنا د اور لمبه یا شعله ده، په قرآن کې د هغه د نوم پر ځای د هغه لقب ته نغوته کول دا رسوي چې هغه ته په اشارې کولو سره یې د زمانې او د راتلونکو زمانو ټولو هاغو کسانو ته چې اور بلوي او د مخالفتونو او جگړو اور ته لمن وهي، او په مجازي توگه یې ټول هاغه کسان

رانغاړلي دي چې د تاريخ په اوږدو کې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې د اور له لمبې يا شعلې سره اړيکه وي، او د خیر پر حای تل د جگړې او مخالفت اور ته لمن وهي. د اور لمبې او شعلې د هغه د وجود له دننه هرې خوا ته خپرېږي او تل شر زېږوي، قرآن وايي دداسې وگړو لاسونه به لنډ او غوڅ وي او کومې پایلې ته به ونرسېږي، او په پای کې به ناکام او نهيلي وي. نوموړی وايي؛ چون ددوی اړيکه د افغانستان د چپيانو له هاغې ډلې سره وه، چې له نوم سره يې شعله مل وه. ددې خبرې په اوږدو سره هغوی سرتیټي، خجل او غلي شول. په دې ترتيب له هاغه مجلس څخه چې هغوی کومې موخې او پایلې ته په تمه ول، نیمگړې شوه او مجلس د هغوی د موخو او هیلو پر خلاف پای ته ورسېد.

ددوی ستونزه له قرآن سره په مخامخ کېدو او مطالعه کې هم بېسوادي ده، او هم بدنيتي. د «آل عمران» په سوره کې يې دې ډول انسانانو ته نغوته کړې ده، او راغلي دي چې؛ ددې کتاب آیتونه پر دوو برخو محکاماتو او متشابهاوو ویشل شوي دي: «فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ» خو هغوی چې په زړه کې يې کوروالی او بېلارېتوب دی «فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ» [آل عمران ۷ (۳:۷)] هاغه څه چې ورته او متشابه دي پلټي، هغوی فتنې پسې دي؛ او په حقيقت پسې نه دي. دا راز کسان يوازې په پلمو پسې گرځي او يوه بهانه پيدا کوي، او په همدې بڼه مطلبونه مخکې او وروسته کوي او يو لړ ظواهر ترې را اخلي، هغه هم د خپلې پوهې او درک او د خپل ځان لپاره د توجیهاوو تر بریده.

خو دویم لېد؛ د لومړي پر خلاف دی [چې لومړي لید د بدنیت له مخې يو لړ مسئلې مطرح کوي او اسلامي شخصیتونو ته يې بنکنځلي او ځورلي کولې]، په دوهم لید کې چې زموږ ځېنې ډېر بناغلي او مسلمان انديال او پوهان هم دي چې خپل ځانگړي نظريات نه يوازې ددې سورت په اړه، بلکې د ټول قرآن په اړه لري. ددوی د لید پر بنسټ، چې معتقد دي قرآن د پیغمبر خبره ده او پیغمبر د قرآن راوړونکی نه بلکې د قرآن پنځگر دی، دوی وايي طبعي ده د هاغه

حضرت له حال سره متناسب، کله چې مسرور او خوښ وو، د قرآن مطالب يې انډول، موزونتر، روان او فصیح بيان کړي دي او کله چې سترې او خواشینی وو، آیتونه په ټیټه سطحه بيان شوي دي. لکه د شاعرانو او لیکوالانو په څېر چې د هغوی فکري تولیدونه د هغوی د ژوند د روحي وضعیتونو او حالتونو تابع دي. او له هغې ډلې يې همدې سوره ته نغوته کړې چې ددوی په نظر کې اصلا له نورو سورتونو سره انډولتیا او برابروالی نلري او حتا د پیغمبر خپلې ډېرې خبرې او کلېمې له دې سوره څخه ډېرې اوچتې او فصیحې دي. نو له همدې لامله دا ډول نتیجه اخیستنې څرگندوي چې باید په دې سورت کې ډېره ژوره ځیرنه او څېړنه شي.

زموږ له نظره، ددې خبرې اصل چې ځېنو سورتونو ته په لومړیتوب قایل شو او د هغوی تر منځ یو ډول تبعیض وگڼو منطقي نه دی.

سدمم لکه ددې په څېر چې وغواړو د خپل بدن غړو ته یو پر بل لومړیتوب قایل شو، او مثلاً چې ووايو ماغزه له نورو غړو څخه ډېر بهتر دي، یا سترگې د پښو له نوکانو ډېرې غوره دي او نوکان هیڅ په درد نه لگي. دا مسئله سړي ته هاغه ټوکه را په زړه کوي. چې وایي:

د بدن غړو او اجزاؤ یو تر بله بحث کاوه او هر یوه غوښتل خپل ځان پر نورو غوره څرگند کړي، تر دې چې نوبت هاغه غړي ته رسېږي چې البته د نوم اخیستل یې له نزاکته لېرې دی او د ذکر وړ نه دی. په هر حال غوښتل یې ووايي؛ د بدن هر غړی پخپله خپل ځانگړی اهمیت لري، او د ټوکې په توگه ددې مطرح کول ددې لپاره وو چې دا مفهوم څرگند کړي چې که د بدن ځېنې غړي کار ونکړي نور غړي هم له کاره لوېږي.

مقصد دا چې د انسان وړه گوته یا کوم غاښ که خوږ شي، ټول بدن یې له کړاو سره مخامخ کېږي او له هغه سره هیڅ غړی نشي کولی خپل کار په سمه توگه سر ته ورسوي. نو، دا ټول غړي یوه ټولگه ده چې یو تر بله کار کوي او یو له بل

سره همغږي دي او نه شي کېدی ووايو چې کوم يو يې غوره دی او موږ ته يې ارزښت او اهميت تر نورو ډېر دی. ټول ارزښتناک او گټور دي. ددې ټولگي له غږو هر يو يې پر خپل ځای گومارل شوی او اړين دی.

اوس په دې سوره کې هم کېدی شي چې موږ ورته له عرفاني لیده وگورو او ووايو، چې ښه، ددې سوره د غندنې اړخ عرفاني جنبه نه لري، يا که ادیبانه لید ولرو او ووايو چې د وينا د ښکلا او روانی له مخې د کلام الله نورو آیتونو ته نه رسېږي، يا د مبارزې او انقلاب او جهاد اهل اوسو او ووايو دا سوره له دې اړخه بې ارزښته دی، يا که علمي او پوهنيز لید ولرو او له دې لید سره دې سوره ته وگورو؛ خو په هر حال هر يو له دوی، له خپل ځانگړي لیده اعتبار لري، په داسې حال کې چې دا سوره باید له خپل اړخ او د هاغو مسئلو له گوډه چې مطرح کړې يې دي ولیدل شي، او تر څېړنې لاندې ونېول شي.

دا سوره د **ابولهب** او د هغه دښځې په اړه دی. چې دا دواړه ښځه او میړه په فوق العاده توگه شقیان ول؛ داسې ښځه او مېړه، چې مېړه يې له بني هاشم وو او ښځه له بني امیه. ابولهب د هاغه چا لقب دی چې اصلي نوم يې «عبدالعزی» دی. لکه د پیغمبر^(ص) د پلار نوم چې «عبدالله» دی، يعنې د الله بنده، «عبدالعزی» هم يعنې د عزی بنده. چې عزی د قریشو د ستر بُت نوم وو.

قریشو درې ستر بُتان درلول: لات او مناف او عزی؛ سمدم لکه ربّ او الله او ملک، هغوی خپل درې ستر بُتان پر دې درې نومونو نومولي ول. دا عبدالعزی کوم پردی سړی هم نه وو، د پیغمبر خپل سکه تره وو. د پیغمبر^(ص) د بعثت پر مهال له نهو ترونو څخه څلور يې ژوندي ول: عباس، حمزه، ابوطالب او يو يې هم همدا «عبدالعزی» وو، هغه سر بېره پر دې چې د پیغمبر تره وو د پیغمبر^(ص) د دوو زومانو پلار هم وو؛ يعنې د پیغمبر^(ص) د دوو لونیو «رقیه» او «ام کلثوم» ځس وو. «عبدالعزی» او پیغمبر^(ص) تر دې بریده کورنۍ نژدې اړیکې درلودې. او «عبدالعزی» د بني هاشم له کورنۍ، د عبدالمطلب له زامنو څخه وو. نو، وینو

چې د پیغمبر^(ص) له قومه دی او ډېر نژدې خپلوان یې دی. له دې ټولو سره، دا سړی د پیغمبر^(ص) له تر ټولو ډېرو کینه کښو او سترو دښمنانو څخه وو. هغه څوک چې د پیغمبر تره او د هغه نژدې فامیل وو، له هغه سره په دښمنۍ کې یې هیڅ حد او برید نه پېژانده. دا سړی هاغو دوستانو ته ورته وو چې له شا خنجر وهي. هغه مهال چې پیغمبر^(ص) او د هغه پلویان د ابی طالب په شعب کې، په فشار کې ول او بایکات شوي ول او هیچا حق نه درلود له هغوی سره اړیکه ونیسي - چې تر شپږو میاشتو دې وضعې دوام درلود، یا د ځېنو په وینا تر دوه، درې کالو پورې، چې په تاریخ او سیرت کې یې پوره موده څرگنده نه ده - په هر حال په دې موده کې دوی په بشپړه توګه بېل او جلا شوي ول دا سړی پر هغوی د فشار له اصلي لاملونو څخه وو. له پیغمبر سره دښمني یې، د ټولو مشرکینو په نسبت زیاته وه.

خو نوم یې ولې «ابولهب» شو؟ «لَهَب» یعنې د اور لمبه. ځېنو ویلي چون مخ یې تک سور او سپین وو، له ورايه به داسې ښکارېده چې پر مخ یې اور بل شوی وي، له دې لامله یې دا نوم پرې کېښود؛ او ځېنو نورو ویلي څرنگه چې ډېر اوربغړکی او اورلګاندى سړی وو او ډېر شیطنت یې درلود او ډېره اورلګونه یې کوله، دا نوم یې ورته ورکړی وو. په هر حال هر لامل چې وو، دا یو لقب دی چې خپل قوم یې ورته ورکړی وو.

قرآن همدا د «ابولهب» کلیمه چې ددې قول پر بنا د هغه کنیه وه، د هغه د نوم لپاره غوره کړې ده له دې څرګندونې سره چې دا، یو ملتهب یعنې اور لګاندى سړی دی، او ددې سړي له وجود څخه اور غرغډې او لمبې کوي.

اوس، دې سوره ته پاملرنه وکړئ چې خپله شخصاً ده ته د هغه پر نامه نه غواړي نغوته وکړي، بلکې د هغه د اورلګاندى صفت ته اشاره لري، د هغه پر دې ځانګړنې ټینګار شوی چې جګړې ته د سکروټو راوړونکى او اوربلوونکى دی،

یعنې پر هاغه صفت یې برید شوی دی چې د اسلام د پیغمبر او د هغه د دعوت په وړاندې یې له ځانه څرگند کړی، نه د هغه پر ذات.

د قرآن د پای په څلورو سورتونو کې، څلور ځله د «قُل» کلیمه ددې سورتونو په پیل کې کارول شوې ده، چې دې سورتونو ته «چهار قُل» یا څلور قُل وايي، چې هر ورو به مو اوریدلي وي. البته په قرآن کې پنځه سورتونه دي چې د قُل له کلیمې سره پیل کېږي [یو یې د قرآن (۷۲) یعنی د جن سوره دی «قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ...»] او دا څلور سورتونه چې د کتاب په پای کې ځای پر ځای شوي دي: **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ** او **قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ**. دوه سورتونه «نصر» او «مسد» له دې څلورو سورتونو څخه تر یوه وروسته راغلي دي. یعنې د کافرون له سوره څخه وروسته یې، دا دوه سورتونه د پرانتز په توګه راوړي دي، چې لومړنی [د نصر سوره] د پیغمبر او مؤمنانو نهایی سرلیک څرګندوي او بیانوي چې په پای کې به نصرت او سوې ته ورسېږي او هغه مهال چې شرایط او چمتووالی، ظرفیت او وړتیا یې وموندله، د الله نصرت به پر هغوی راشي او خلک به پوځ پوځ او ډلې ډلې د الله دین ته وارد شي. نو، د «نصر» په سوره کې د مؤمنانو مثبت سرلیک څرګندوي، او زموږ تر بحث لاندې سوره کې، یعنې د «مسد» په سوره کې د هغوی د دښمنانو منفي سرلیک او بده پایله، څرګندوي.

د پیغمبر^(ص) د نهضت اصلي دښمنان کوم کسان ول؟ څوک د پیغمبر کینه کښې دښمن دی؟ چې اورلګونه یې کوله. او کوم سرلیک د هغوی په انتظار کې دی؟ هغوی، د مؤمنانو برعکس، [چې په پایله کې به د مؤمنانو بری په برخه شي] لاسونه به یې غوڅ شي؛ پرې او جلا به شي، کار او اند به یې غځېدنه او پرله پسې توب ونمومي. «تَبَّتْ يَدَا...» یعنې وايي؛ د هغوی شاتنی او دنباله همدا له اوسه پرې ده. د پیغمبر^(ص) او د اهل ایمان نهضت به پرې او ثمر ته ورسېږي او خلک به ډلې ډلې، دې مکتب، هېلې او مرام ته وارد شي. لکه څنګه چې

همداسې وشول او د ټولې ټاپووزمې وگړي له دې اند او غورځنگ سره يو ځای شول. پایله يې بری دی او د مسلمانانو سوبه، په داسې حال کې چې له ابولهب څخه به، کوم نوم او اثر پاتې نشي. لکه څنگه چې پاتې نشو او په هلاکوونکي ناروغتيا ومړ، او هم موخه يې او هم دی پخپله او د هغه ټول آثار او شته له منځه ولاړل. نو، وینو چې دوه بهيره او دوه جبهې چې يوه د بلې پر وړاندې او ضد واقع دي، بيانوي. نو د هاغو څلورو سورتونو يا څلور قل په منځ کې يې، د دوو [مثبت او منفي] لارو د پایلې پر بيان پاملرنه کړې ده؛ مثبت يې چې له دې مخکې مو ولوست، [د «نصر» سورة]، او منفي يې چې همدا د «مسد» سورة دی، چې په لاندې ډول توضیح ورکوو:

لنډ او پرې دي وي د اور بلوونکو لاسونه:

دا سورت د «ابى لهب» پر خلاف له شعار سره پيل کېږي، هر يو شعار پر يو ډول اراده او آهنگ دلالت کوي. چې خپله هيله او ارزو، په مثبت يا منفي لور کې، د يو لړ لنډو کلیمو په قالب کې بيانوي. د انسانانو اعتقادي يا سياسي هيلې او ارزوگانې دا ډول نه دي چې تل خارجي او عيني تحقق ومومي، د شعار ورکول، يوازې قلبي لېوالتيا او د هغوی د حرکت لوری څرگندوي. خو هاغه څه چې الله تعالى د شعار په بڼه مطرح کوي قطعي او مسلم دی او د هغه د مشیت ثابت لوری څرگندوي. او که نه، خدای تعالى خو له قلبي اغېزو او نفساني انفعالاتو پاک دی، چې د يو بنده پر خلاف شعار ورکړي.

البته په قرآن کې دوه ځلې د «قاتلهم الله آتی یوفکون» مفهوم کارول شوی دی، [توبه ۳۰:۹] او منافقون ۴: (۶۳:۴)] چې ژباړونکو د «قاتلهم الله» جمله په «خدای دې دوی ووژني، يا خدای دې دوی هلاک کړي» ژباړلې ده، په داسې حال کې چې کوم خدای چې د موجوداتو ژوند او مرگ د هغه په لاس کې دی که وغواړي څوک ووژني نو شعار ته کومه اړتيا نلري. ددې کلیمې اصل د جنگ په مفهوم هم کارول شوی دی، چې مطلب يې د دښمن د حرکت ودرول او بې

اثره کول دي. لکه څنگه چې په عربي ژبه کې د شرابو د تريخوالي او تېزوالي نیولو او پخولو ته هم «قتل الخمر» وايي. د «تَبَّتْ» معنا «پرې او لنډې دي وي» هم له «قاتلهم الله» سره ډېره نژدې ده او هر دواړه د کافرانو د اور لگونې د اغېزو د ودروولو او خنثی کولو لپاره يوه غوښتنه، مشیت او اراده څرگندوي.

پر دې ترتيب هغه معنا چې بنيادي د «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» له آية څخه استنباط شي، د ابي لهب د بني او کين لاس له پرې کېدو څخه ډېره پراخه او وسيع ده. الهي مشیت داسې حکم کړی دی چې د «ابي لهب لاندو» توان او هڅه او قدرت، قوت او ځواک دې غوڅ او منقطع وي او په پای کې دې د هغوی د تجاوز او تیري لاسونه د خدای له بندگانو څخه لنډ شي. که څه هم دا څو ورځې تېرې، ظلم او ستم کوي، خو دا د هاغې مودې او محدود مهلت له لامله دی، چې خدای تعالی د انسانانو د ابتلاء او ازمېښت لپاره له واک او اختیار سره هغوی ته بښلی او گومارلی دی. سره له دې چې هغوی ته د عمل ډگر او د امتحان مهلت ورکوي خو د الله طرحه او تدبير [کید] استوار، ټيکاو او ټينگ دی. «وَأَمْلِي لَهُمْ إِنْ كَيْدِي مَتِينٌ» [اعراف ۱۸۳ (۷:۱۸۳)] چې په پای کې به هيڅوک ونشې کولی د هغه د عدالت له منگولو وتبښتي. او په پایله کې به هرومرو د ناسمې لارې تلونکي له سراب او بنديز سره مخامخ کېږي.

لکه څنگه چې مخکې مو وويل: ابي لهب د رسول الله د تر ټولو زيات کينه کښ دښمن، يعنې عبدالعزى گڼه وه، که محمد (ص) وياړ کاوه «عبدالله» دی، د هغه د دښمن نوم عبدالعزى، يعنې د بت بنده وو! [عزى، د قريشو ستر بت وو] دا چې قرآن د خپل دوديز روش پر خلاف په دې سورت کې د يو شخص نوم مطرح کړی دی هرومرو يو لامل لري چې نه بنيادي بې توپيره ترې تېر شو. د پاملرنې وړ ژوره خبره په دې کې ده چې د نوم پر ځای يې، د هغه گڼنې ته نغوته کړې ده، چې کټ مټ اسم با مسمی هم دی. داسې يوه کڼه چې د ابي لهب ټوليزه ستاينه او د هغه د صفتونو لنډيز دی او د هغه د شخصيت بڼه په سمه توگه

خرگندويي. گواکې د هغه معاصرو او هم مهالو وگړو د هغه د سور مخ يا اورلگونې يا د اور ټوټه والي له لامله په دې نوم نومولې وو! په هر حال کې دا نوم که له هر لامله پرې ايسوول شوی وي، هاغه څه چې له هغه په تاريخ کې نقل شوي دي د کينې، حسد او دښمنۍ له هاغه سوزوونکي اور څخه حکايت کوي چې د هغه له دننه يې لمبې وهلې، هاغه اور چې هغه يې، د هاغه مهال د دود، رسم او سنت پر خلاف، د خپل قوم او نژدې خپلوانو پر وړاندې جگړې او مقابلي ته اړ کړ. ابی لهب سره له دې چې د بني هاشم له زوزاته وو او د عبدالمطلب [د قريشو د مشر] له زامنو څخه گڼل کېده او د پيغمبر تره او د هاغه حضرت د زومانو پلار وو، له دې حال سره يې د ټولو قريشو په نسبت له هغه سره تر ټولو زيات پردی چلن کاوه. په داسې حال کې چې د هغه مهال قبيلوي تړونونو په طبيعي توگه حکم کاوه؛ چې لږ تر لږه د بني هاشم په څېر چې حتا تر اسلام راوړو مخکې يې له پيغمبره د هغه د دښمنانو پر وړاندې دفاع کوله، او له محمده يې د خپل خوش چلن خپلوان په عنوان ملاتړ کاوه، خو ابی لهب نه يوازې دا چې داسې ونکړل، بلکې له يو مخې يې له بني هاشم سره پرېکون وکړ، او هاغه تړون يې لاسليک نه کړ چې د هغې پر بنسټ بايد ټولو هاشميانو له حضرت رسول اکرم^(ص) څخه تر پايه ملاتړ کاوه او ابی لهب يوازېني هاشمي وو چې داسې يې ونکړل او د کهول او قوم پر خلاف له بني اميه سره، چې مېرمن يې [ام جميل د ابوسفیان خور] له هغوی وه، يو ځای شو او له سنگدلی او لجاجت سره په هاغه توطئه او تصميم کې شريک شو چې په توسه يې پيغمبر^(ص) او مؤمنين د دوو يا دريو کلونو لپاره گوښه او په اقتصادي محاصره او د ابيطالب په شعب کې په محبوس کېدلو محکوم شول. ابی لهب له دننه يو دښمن او د خيانت هاغه لاس وو چې په زهرو ککړ خنجر يې د پيغمبر پر شا واهه. هغه د پيغمبر پر ضد د اورپکۍ او اورلگاندۍ داسې مصداق وو چې تل به حضرت رسول^(ص) ته په پټوني او پټنځای کې کېناسته چې د هغه له بلنې مخنېوی وکړي او هر مجلس او هره ناسته يې گډه وده کړي؛ او له خپلې تېزې

ژبې او د لیونو په څېر حرکتونو سره به یې گډوډي رامنځته کوله چې د حضرت رسول اکرم (ص) خبره د چا غوږ ته ونرسېږي او د چا په زړه کې خای ونیسي. له رسول الله (ص) او د هغه له بلنې سره د دښمنۍ په اړه د بني امیه او د هغوی د هم پیمانانو اند او پلمه، د جاهلیت له تعصب او د خپلو بتانو د حریم له ساتلو څخه زیاته، دا وه چې گواکې هاغه حضرت غواړي ځواک لاسته راوړي او د بني هاشم سروري او مخورتوب زیات کړي. خو په دې راز دښمنۍ کې د ابولهب انګېزه له تعصب او ټیټوالي او د هغه د اموي مېرمنې د هڅونې او پارونې له گوډاګیتوب کېدو پرته، نور څه نه ول.

طبري د عبدالله بن عباس (رض) او حضرت علي (رض) په حواله نقل کوي: چون د رسول (ص) د عبدالطلب د کهول ټول غړي راوبلل ددې لپاره چې د الله پیغام هغوی ته ورسوي... نو همدا چې د الله رسول (ص) وغوښتل په خبرو پیل وکړي، ابولهب ترې مخکې شو او ویې ویل: پر تاسو یې سحر کړی او په گډو وډو خبرو یې مجلس گډوډ کړ او حضرت رسول اکرم (ص) هیڅ خبره ونکړه، او خلک خپاره شول. همدا راز طبري د ابن عباس په حواله لیکلي: «یوه ورځ پیغمبر (ص) د بطحاء لور ته لاړ. غره ته پورته شو آواز یې وکړ، ویې ویل: - [يَا صَبَا حَاهُ، يَا صَبَا حَاهُ!] - [د «صباح» د کلیمې انتخاب ددې لپاره وو چې، تل به یرغلونه گهیځ وختي په نابره توګه واقع کېدل]. کله چې د مکې خلکو دا غږ واورېد، ویې ویل: څوک دی چې فریاد کوي؟ وویل شول: «محمد» دی، ټول جمعیت د هاغه حضرت پر لور لاړ، هغه د عربو قبیلو هر یوې ته په نامه غږ کړ، «ای خلکو! چمتو شئ او راشئ»، قریش راټول شول او ویې ویل تاته څه درشوي؟ پیغمبر وفرمایل: «أَرَأَيْتُمْ أَنْ حَدَّثْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ مُصْبِحُكُمْ أَوْ مُمْسِيكُمْ؟ أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِي؟» څه نظر لرئ که تاسو ته مې اعلام کړی وای چې دښمن گهیځ مهال یا د شپې پر مهال په تورتم کې پر تاسو یرغل کوي آیا زه به مو رښتینی نه

گنېم؟ هغوی وویل: هو! هرو مرو مو رښتینی گنېلې، حضرت ورته وویل: «فَإِنِّي نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ» نو زه له یوه سخته عذابه تاسو خبروم چې په مخکې یې لری. هاغه مهال ابولهېب وویل: تَبَّ لَكَ! أَمَا جَمَعْتَنَا إِلَّا لِهَذَا؟! - زیان او مرگ دې پر تا وي! آیا د همدې لپاره دې موږ ته غږ کړ او راټول دې کړو؟!

نو ځکه له دې وروسته الله تعالی (ج) وفرمایل: « تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ »: «تَبَّتْ»: تباہ شو. هلاک شو. نشت او نابود شو. «تَبَّتْ» د «تَبَّ» له رېښې مجازي مؤنث ماضي فعل دی [زیان یې وکړ]، چې پر ناکامی او تاوان دلالت کوي. دا فعل د بددعا، غندنې او خپرو لپاره دی، او د هلاکت او نابودی په معنا دی: یعنی هلاک او نابود دې وي! په قرآن کریم کې دوه ځلې نور هم ددې فعل له مشتقاتو راغلي دي چې هر دواړه موردونه تر نظر لاندې موخې ته له رسېدو مخکې د ماتې او ناکامی مفهوم لري او د فرعون د نقشي او نیرنگونو له سستوالي او خامی حکایت کوي: «...وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ» [غافر ۳۷(۳۷:۴۰)] او د فرعون مکر [او تدبیر] [د هغه] له زیان [او تباهی] پرته بل څه نه وو، «...وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ» او له هلاکت پرته یې څه ورزیات نکړل [هود ۱۰۱(۱۰۱:۱۱)].

«يَدَا أَبِي لَهَبٍ»: د ابو لهب دواړه لاسونه. چې د کلّ تسمیه د جزء په اسم ده او له لاس څخه مطلب د هغه ذات او ځواک دی. «يَدَا» ثنیه ده یعنی دوه لاسونه، او د اسلام د پیغمبر (ص) او د هغه د رسالت پر خلاف د ابولهېب ټولو شیطنت وزمو هڅو او پارونو ته نغوته کوي. څرنگه چې د یو انسان نیتونه، موخې او مقصدونه د لاس په توسه د عمل او کړنو بڼه نیسي، نو «ید» [لاس] د ځواک او قدرت د اعمال او پلي کولو نښه ده.

«تَبَّ» هلاک او نابود شو. چې د مخکینی غندنې د تحقق او واقع کېدو د بیان لپاره ماضي فعل دی او له قطعي او جوت راتلونکې خبر ورکوي. [زیان او هلاکت دې د ابو لهب پر دواړو لاسونو وي چې، زیان موندی او هلاک شوی دی] د تَبَّتْ او تَبَّ دوه فعلونه، د غندنې او نفرین په معنا «لنډ او نشت دې وي» یا د خبر په

توگه «لنډ او نشت شوي دي» يا يو يې غندنه او بل يې خبر دی يا ددې پر عکس دی. د **تَبَّتْ** د فعل نسبت، دوو لاسونو [يِدَا] ته د هغه په هڅو او د کارونو په پایله کې د نوموړي پر زيان او ماتې دلالت کوي، حُكَّة چې [يِد] لاس د کار او د نیتونو او اخلاقو بنکارندوی دی، د هغه تثنيه [يِدَا] گواکې پراخو هڅو ته اشاره ده. او **تَبَّ** د شخص ابولهب په اړه دی.

نو **تَبَّتْ** يعنې پرې کړې دي وي. **تَبَاب** چې د «**تَبَّتْ**» مصدر دی د هلاک او نابودۍ او ټوټه ټوټه کېدو په معنا دی، چې د غندنې لپاره دی. **يَدَا**، او په واقعیت کې «**يَدَانِ**»، يعنې دوه لاسونه؛ د ابولهب دوه لاسونه. **وَتَبَّ** او غوڅ شول، او نشت دي وي، چې دا د مخکینۍ غندنې او دعا د واقع کېدو بيان دی. نو پاملرنه وکړئ چې له «**يَد**» څخه کوم مطلب اخېستل کېږي؟

هغوی چې په رسنيو کې پر دې سوره نېوکې کوي هغوی انگېري چې مطلب يې همدا فزيکي گوتې او لاسونه دي، په داسې حال کې چې په قرآن کې «**يَد**» په نورو معناو هم راغلی دی؛ دا کلیمه نه يوازې د انسان په اړه، بلکې په ځلونو د الله په اړه هم کارول شوې ده او تل د کلیمې استعاره ای معنا لري. مثلاً وايي: «... **يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ** ...» [فتح ۱۰ (۴۸:۱۰)] د الله لاس له لاسونو د پاسه دی. يعنې څه؟ د خدای لپاره خو نشو کولی لاس قايل شو. يا په بل حای کې وايي: «... **بِيَدِكَ الْخَيْرُ** ...» [آل عمران ۲۶ (۳:۲۶)] موږ هم کله چې تعبير کوو چې مثلاً خدايا خير او نيکي ستا په لاس کې ده. نو، **يَد** دلته د قدرت او ځواک په معنا دی. يا «... **قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ** ...» [آل عمران ۷۳ (۳:۷۳)] ووايه په تحقيق سره فضل د الله په لاس کې دی. دا ډول تعبيرونه په پښتو کې هم لرو. يا دا چې «**قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** ...» [مؤمنون ۸۸ (۲۳:۸۸)] ووايه دا چې د هر څيز سمبالونه او واکمني د الله په لاس کې ده. يا هغه چا ته چې د خپل پالونکي څښتن له آيتونو څخه يې مخ اړولی دی؛ وايي: «... **مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ** ...» [کهف ۵۷ (۱۸:۵۷)] هماغه څه دي چې په دوو لاسونو يې له

مخکې لېرلي دي، يعنې مخکې له دې چې په آخرت کې د خدای په درشل کې حاضر شي، په داسې حال کې چې زموږ ډېر کارونه په فکر او ژبه دي، نه زموږ د لاسونو په توسه. نو «يد» په دې موردونو کې مجازي حالت لري. د انسان کړنې او لاسته راوړنې هم سره ددې چې له ژبې او سترگو او غوږونو سره سرته رسېدلې وي، «يد» ته يې نسبت ورکول کېږي او انسان ته د هاغه څه پر بنسټ چې، د هغه دوو لاسونو «يدا» سر ته رسولي، جزا ورکول کېږي. [چې دوه لاسونه د انسان د تصميم او ارادې د تحقق او خلا بنسکارندوی دي]: «ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ...» [حج ۱۰ (۲۲:۱۰)] دا همغه خيز دی چې ستا لاسونو له مخکې رالېرلي دي.

کله هم د تصميم، ارادې او اجازې معنا ورکوي چې په يو ډول د هماغه ځواک اثر او نتيجه ده. لکه چې وايي: «...بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ...» [بقره ۲۳۷ (۲:۲۳۷)] يعنې هغه څوک چې د نکاح تړون د هغوی په لاس کې دی. مثلاً هلک او جينی يا پخپله واده کوي يا د هاغه چا په توسه چې د هغوی عقد او نکاح د هغه په لاس کې ده؛ يعنې مثلاً د جوړې له دواړو څخه د يوه يا د دواړو واک د هغوی له پلار يا نيکه سره دی؛ چون کېدی شي د هغوی د تپت سن له لامله، د هغوی يا له هغوی څخه د يوه واک مثلاً له پلار يا نيکه سره وي.

د قرآن ډېريو مفسرينو او ژباړونکو د «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» په بيانولو کې د بنېرا، غندنې او نفرين شعاري مفهوم کارولی دی، که څه هم د «تَبَّتْ» کلیمې په ريښه يې معنا کې، يو ډول قطع کېدل او غوڅېدل شتون لري، خو دا ډول معنا د زيان لېدلو او موخې ته له رسېدو څخه د لاس لنډېدو له لوازمو څخه ده او لېرې برېښي چې متعال خدای د پيغمبر^(ص) له دښمنانو د يو دښمن پر ضد د غندنې او نفرين وزمه شعار ورکړی وي.

او همدا راز په دې سوره کې له «لاس» څخه مطلب هم، د ابولهب دا مادي او فزيکي لاس نه دی؛ بلکې لاس دلته په مجازي توگه کارول شوی دی او د

خُواک او قدرت بښکارندوی دی؛ یعنی هاغه؛ د شرک خُواک، د مخالفت خُواک، د دښمنۍ خُواک، چې له پیغمبر سره مقابله کوي او غواړي چې اسلام نشته کړي، هاغه منفي خُواکونه چې د اسلام د نهضت او انقلاب په مقابل کې په یوه لیکه شوي دي، دا خُواک دې پرې او غوڅ وي، قطعه دې وي، نشته دې وي. دا شعار دی خو په واقعیت کې له حقیقت سره سم دی، او که نه خدای تعالی (ج) خو شعار نه ورکوي. روښانه ده چې خدای تعالی (ج) که وغواړي په یقیني توګه به داسې وشي. که هغه اراده وکړي، کافران او د اسلام دښمنان به مقطوع شي او اړینه نه ده چې خدای تعالی هغوی وغندي. دا مور انسانان یو چې شعار ورکوو او د انسانانو شعار د هغوی قلبي لېوالتیا بڼکاره کوي. مرګ پر پلانګي، ژوندی دي وي پلانګي، پلانګي بیرغ دې تپکاوي، دا د یو ملت د غوښتنو څرګندونه کوي؛ خدای تعالی خو اړتیا نه لري چې شعار ورکړي. که خدای تعالی غوښتلی د ابولهب روح یې اخیسته او نور نو اړین نه وو چې لاس یې غوڅ کړي یا یې وغندي. او هغه مهال هم، چا خو د ابولهب مادي لاس غوڅ نکړ چې د اسلام مخالفین په رسنیو کې ووايي چې د عقېدې له کبله ولی باید د یو انسان لاس غوڅ شي. نه داسې کومه پېښه شوې او نه چا له دې آيته داسې کوم مطلب اخیستی چې د ابولهب فزیکي لاسونه باید غوڅ شوي وای او دا کار شوی هم ندی ... حتا هغه آیت چې د غله په اړه دی او فرمایي: «وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَ...» [مائده ۳۸ (۵:۳۸)] د نړینه یا بنحینه غله د عمل جزا داده چې لاس یې غوڅ شي، له لاس څخه مطلب په لازمي توګه د هغه د لامسې غړی نه دی. البته په تېر کې چې ډېری کارونه د لاسونو په توسه سرته رسول کېدل او داسې کارونه چې پرته له لاسونو وي ډېر لږ سر ته رسېدل. خو په هاغه پیر کې چې زندان نه وو، پولیس او څارندوی، او کوم امنیتي سیستم هم نه وو، که چا به غلا کوله، په ځانګړې توګه په هاغه دوران کې یوازینی حل لار یې دا وه چې د یوې نښې او علامې په توسه غل و پېژندل شي او مثلاً فرض کړئ یوه ګوته یې غوڅه کړي. خو حتا په هاغې ځای

کې هم ویلی شو چې مطلب یې دا مادي او فزیکي لاس نه دی او مطلب ترې د شخص د ځواک، وسې او قدرت لاس دی. لکه څنگه چې اوس هم وینو که کوم کسان مثلاً په سترو شرکتونو کې غټې غلاگانې وکړي، څه ډول یې لاسونه پرې کوي؟ دلته خو نور یو وگړی نه دی، لسگونه کسان دي. د لاسونو په توسه یې هم چې غلا نه ده کړې. سترې کمپنۍ له کامپیوتر سره کار کوي، چې نه کوم حقوقي شخصیت دی او نه کوم حقیقت دی، چې فعالیت لري. نو باید عملاً یې له هاغه شرکت لاس لېرې کړای شي، او لاس یې مثلاً د پلانکۍ اړیکبندی له کارونې لاند کړل شي. زموږ په زمانه کې هم چې وینی لگیا دي په دې حکم عمل کوي. وینو چې هر څوک که کوم خلاف او خطا کار وکړي مارکدار او نښاني کېږي، په سوابقو او کړنپاڼو کې یې شاملېږي او نور نو هغه ته څوک کار نه ورکوي.

مثلاً په اروپا یا آمریکا کې که څوک د کور قسط یا د برېښنا او غاز لگښت پر خپل وخت ورنکړي او اعتبار یې خراب شي که کوم ځای اجاره کول غواړي پر هغه اعتماد نه کوي؛ یعنې په واقعیت کې لاس یې له کاره پرې کوي. د وسمهال حقوقي او قضایي سیستمونه په عملي توگه ډېر په ځیر دا قانون اجرا کوي.

که څوک د ټولني د اعتماد او وپسا وړ نه وي لاس یې پرې کېږي او له ټولنیزو فعالیتونو او چارو یې لاس لاندېږي، که په هر کار کې وي له هغه کاره د لاس لاندولو له لارې عملي کېږي، مثلاً په موټر چلولو کې که څوک درې ځلې د خلاف او خطا کړونکی شي، لاس یې له موټروانۍ لاندېږي؛ د موټر چلولو اجازه لیک ترې اخلي او نوره ورته اجازه نه ورکوي چې د موټروانۍ پر سیت کښېښي. دا ټول یوشمېر مفهومونه دي چې له فزیکي لاس څخه ډېر پراخه دي او دا فزیکي لاس د «ید» له مصادیقو یو گڼل کېږي.

نو د «ید» معنا د «تبت یدا...» په آیه کې له لاس څخه [چې د بدن د غړي په توگه دی]، ډېره پراخه او اوچته ده او که هم د لاس په اړه کارول کېږي له دې

لامله ده چې لاس د خُواک او قوت د کارولو وسیله ده. پر دې بنا ددې کلیمې جامعه معنا همدا توان او خُواک دی. او که هم د استعارې په توګه د نعمت او ملک او ددې په خپر د نورو په اړه کارول کېږي د هاغه خُواک او قدرت له لامله دی چې لاس د نعمت ورکړه کوي او یو ملک برابروي.

همدا راز د «یدا» معنا په [تبت یدا ...] کې چې دوه ښې او کین لاسونه دي، ګواکې د استعارې په توګه مثبتو او منفي هڅو، افراط او تفریط، کین لوری تګ او ښې لوری تګ، بخشش او بخل او د انسان د چلن دوو متضادو اړخونو ته اشاره لري، په هر حال کې څرنگه چې د ابو لهبانو نیتونو د هغوی په ټولو هڅو کې باطل او بیهوده دي که په ظاهري بڼه کوم په زړه پورې کار هم سر ته ورسوي بې پېرې، بې پایلې او پرې شوی به وي.

په هر حال، دا الهي پیغام او خبرتیا ده چې د زمانې د [ابولهب لانو] فکر او عمل به نتیجې ته ونرسېږي. غوڅ دې وي د خیانت کارانو درغلګرو او درغلن چارو لاسونه، لنډ او پرې دې وي، د تیري کوونکو، یرغلګرو او ظالمانو لاسونه. دا په واقعیت کې الهي اراده او غوښتنه ده. یو قانون دی چې په نړۍ کې جاري او ساري دی، او همداسې هم وشول. عملاً هم وښوول شول چې هغه او هغه ته ورته کسان کوم ځای ته ونرسېدل او د هغوی ټولې هڅې، چل ول او دسیسې بندې کوڅې، خنډ او بندیز ته ورسېدلې.

په یو لنډ آیت کې چې ددې سوره په پیل کې راغلی دی دعا او غندنه اعلانوي، او هغه ته تحقق وربښي او پلي کوي، او جګړه پای ته رسېږي، او پرده رانښکته کېږي! خو هاغه څه چې ددې سوره د پیلامې له آیت وروسته راځي، په حقیقت کې د هغه څه بیان او توضیح ده چې واقع شوی دی او پای ته رسېدلی دی:

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ. مَا، نافية یا انکاري استفهامیه ده. **عنه** چون د رد او دفاع څرګندونه کوي د **مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ** مفهوم، دا دی چې هغه انګېرله، کوم مال

یې چې راغونډ کړی او زېرمه کړی دی او کوم ځواک او برلاسی یې چې لاسته راوړی دی هغه به له هر خیزه بې نیازه کړي او د پینو پر وړاندې به ترې دفاع کوي او له غورځېدا څخه به یې مخنېوی کوي؛ خو هغه ته یې کومه گټه ونرسوله. قرآن د غندنې اونفرت په بڼه له دې سرې یادونه کوي فرمایي: هلاک او نشت دې وي د ابولهب هر دواړه لاسونه او نشت شوی دی هغه پخپله. او ورپسې فرمایي: **مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ**. کوم مال او شتمنی یې چې لاسته راوړي دي [کوم مقام او شغل یې چې حاصل کړی دی] هغه ته یې کومه گټه ونرسوله [او هغه د دوزخ له اوره نه بچ کوي]. دلته قرآن یوې مهمې موضوع ته نغوته کوي او موږ پوهوي چې د حضرت رسول اکرم (ص) په مقابل کې ددې سرې د انحراف او مبارزې یو عامل او په یو اعتبار د هغه د غرور او جحد او انکار لامل همدا مال او منال او شتمني وه، په ځانگړي توگه هاغه څه یې چې د خپل هنر او ځواک په توسه لاسته راوړي ول. لکه د نورو وگړو په څېر چې انگېري، ثروت او شتمني د انسان لپاره هر خیز دی.

د ثروت او شتمنی په اړه د انسان اشتباه همدا ده. که ثروت ته انسان په دې سترگه وگوري چې شتمني د انسان له اړتیا وړ توکو، چارو او څیزونو څخه ده، یعنې داسې و انگېري چې شتمني د هغه یو شمېر اړتیاوې رفع کوي او له دې زیات څه اهمیت نلري، په دې صورت کې شتمني انسان ته زیان نه رسوي؛ یعنې شتون یې خیر او گټور دی، چې په دې توگه له داسې انگېرنې سره شتمني زیان رسوونکي نه، بلکې د کار د آسانی لپاره مرسته کوي. خو که ثروت د انسان لپاره داسې بڼه ونیسي او داسې وانگېري، چې کله سړی ثروت ولري هر څه لري او ټولې چارې له شتمنی سره سمېري او له ثروت سره ټولې ستونزې حل کېږي او دا چې سړی پیسې ولري نور نو غم نلري، او د ثروت په درلودلو سره ځان پر نورو اوچت گڼي او پر نورو کبر کوي، همدا مهال دی چې ثروت د انسان د بدبختۍ لپاره جوهر او تومنه جوړوي.

د «همزة» په سورة کې دې موضوع ته چې انسانان له مال او ثروته د راپيدا شوي غرور څخه څه کړنې او عمل کوي، په څرگنده توگه نغوته کوي او په توسه يې د انسان کړنې په ځانگړي توگه انځوروي؛ فرمايي: **وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ. الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ. يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ.** [همزة (۱:۱۰۴) تر ۳].

«همزة» او «لمزة» يعنې هاغه ډله چې همز او لمز کوي، هاغه کسان چې د سترگو له اشارو او د سترگو له گنجونو او د شونډو له گنجونو سره او د پېښو او تمثيل په توسه نور خلک تحقيروي، سپکاوی ورته کوي او ملنډې پرې وهي. خلکو ته ددې بې اعتنايي او بې پامۍ او انسانانو ته د سپکاوی منشأ او سرچينه د هغوی پيسې او شتمني ده. ويني چې نور يې نلري او هغه يې لري نور ټول د هغه په نظر کې کوچني دي، او دا پخپله چې شته او هر څه لري تر نورو خپل ځان ستر گڼي. **«الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ.»** هغوی چې مال او شتمني يې راټولې کړې دي او پرله پسې يې شمېرلې او حساب کړي دي، او تل پر دې اخته دي چې خپل حسابونه سم کړي او هغه وگڼي، چې مثلاً د څو ميليونو يا ميلياردونو څښتن دي. **يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ.** هغه انگېري چې دا مال به يې تلپاتې او جاويدان کړي. سره له دې چې انسان يقين لري چې يوه ورځ به هرومرو مړ کېږي، خو کله کله مال او ثروت داسې يو غرور پکې رامنځته کوي چې د انسان حالت د هغه چا د حالت په څېر کېږي چې خيال کوي نور به نو د مال او ثروت په ډاډه له هر آفته خوندي وي او دا شتمني او ثروت به يې تلپاتې او جاويدان کړي.

نو **ابولهب** د کوم څيز پر تکیه او ډاډه له پيغمبر سره دښمني او کينه کښي کوله؟ پر دې ډاډه چې شتمن سړی وو؛ هغه د خپلې زمانې په تناسب ميليونر وو. خو له خپل ټول مال او شتو او ټولنيز موقعيت سره، او د قرآن په تعبير له ټولو لاسته راوړنو سره، په پای کې چرته ورسېد او څه يې وکړل؟ نه يې شتمنيو او نه په ټولنه کې موقعيت يې کومه نتيجه ورکړه او هغه يې له اړتيا بچ نکړ.

وگړي انگيري چې که شتمن او خواکمن وي، پور او مقام ولري، دا خيزونه به يې ملاتړ وکړي. دوی خيال کوي د مال او موقعيت پر تکیه، هر کار چې يې زړه وغواړي کولی شي. هغوی ته فرمايي دا خيزونه هيڅ يو به تاسو نارپمن نکړي او په درد به مو ونلگي او ستاسو کومه ستونزه به حل نکړي. نه د ابولهب اور لگونو او نه د هغه گډوډيو او اله گولو، وکولی شو اسلام له رينې وسوځوي او د الهي وحی د وړانگو مخه ونيسي او نه مال او مقام يې د هغه په ساتنه کې په کار راغی. کوم مهال چې هغه وليدل د قريشو مشران او سروال له ساز او سامان او سمبال پوځ سره په بیره له مکې ولاړل او په بدر کې د مسلمانو له وړې بې ساز او سامانه ډلې سره مخامخ شول، ابولهب د سوېب زيري او د محمد (ص) او د هغه د پليونانو د سرونو تحفې ته سترگې پر لار وو. چې نابیره يې د قريشو د رسوا ماتې او د وینو بهيدنې او د بدر په ځاگانو کې د قريشو د سروالو او د خپلو همغاړو ملگرو د پرېوتلو خبر واورېد. ټولې هيلې يې چې په سر کې درلودې پر باد لاړې. او پرته له دې چې لکه د نورو قريشيانو غونډې د جنگ ليکي ته لاړ شي او توره وکارې؛ غم، اندېښنو او ماتم يې له کينې پر ډک زړه فشار راوړ، له پښو يې وغورځاوه او نور پورته نشو تر دې چې بدن يې د عَدَسه ناروغی [د چيچکي دانو يا پر پوتکي د تباکو وبايي ناروغی] داسې خیرن او مکروبي کړ چې په دې حال کې چې هيڅوک ورته نه نژدې کېده، سترگې يې له دنيا پټې کړې او په هاغه دوزخ کې چې پخپله يې ځانته برابر کړی وو سترگې پرانېستې.

هغه پر مال او مقام له ډډې لگولو سره، خپل برياليتوب جوت گانه، په داسې حال کې چې هيڅ يو له دوې ونشو کولی هغه د حق د نور په غلي کولو او د خپلو کړنو له پایلو څخه په بچ کولو کې نارپمن کړي «**مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ**». دا د هغه دنيوي سرليک وو، لکه څنگه چې په دنيا کې مال او لاسته راوړنو يې ونشو کولی ورسره مرسته وکړي، په آخرت کې هم، د هغه شتمني او برلاسی له لاسه ځي، د هغه شتمنيو او مال، هڅو او تلاش د هغه لپاره هيڅ کار

ونکړ، هغه او د هغه هر څه له هلاکت او تباهی سره مخامخ شول. [د قرآن په بیان د اصحاب شمال له ژبې: «مَا أَعْنَى عَنِّي مَالِيَهُ. هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهُ»

[حافه ۲۸ (۶۹:۲۸) او ۲۹] شتمنی مې زه نارېمن نکړم، واکمني مې له ما لارېه. [يعني دا دنيا يې چې پای ته ورسېده؛ په آخرت کې به هم د خپل ځان له دننه د بل شوي اور په پایلو اخته کېږي؛ «سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ»]. [په دې دنيا کې هم بدبخته او بیچاره شو] او په قیامت کې به هم داسې یو اور ته ورننوځي چې «ملتهب» او لمبو والا به وي، داسې اور چې **ذَاتَ لَهَبٍ**، [د التهاب خستن] یې، پخپله ابولهب دی، هغه چې د التهاب، شعلو او لمبو پلار دی، داسې اور ته به نڅوځي چې هغه اور پخپله له همدې مشتعل، ملتهب او بل شوی دی.

دا مو په ځلونو مخکې ویلي چې د جنت نعمتونه او د جهنم عذابونه په دې دنيا کې د انسان له کړنو او عملونو څخه تجسم مومي. یو سړی چې په دې توگه د کینې، حسادت او د جحود او انکار له اوره ملتهب دی د داسې سړي وجود سر تر پایه اور دی. کله چې مړ شي «لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ» [هغه ته ویل کېږي] ته [د دنيایي عمر په موده کې] له یو مخې له دې [د عملونو د ثبت او ضبط له میکانیزمه] غافل وې، دا دی ستا له سترگو مو [د غفلت] پرده لېږي کړه، اوس دې نو سترگې تېزې دي، او هر څه درته په برېښه بڼه څرگندېږي او په ښکاره او برېښنده توگه هر څه ویني. هاغه مهال به خپل ځان په دې غرغډه او لمبو والا اور کې ویني، چې په دینا کې هم په همدې اور کې سوځېده خو حس کولی یې نه شو.

سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ. سَيَصْلَى، خبر له راتلونکې دی او دا د ابولهب له مرگه مخکې ددې سوره پر نزول دلالت کوي. **نَارًا**، ځانگړي اور ته نغوته کوي. **ذَاتَ لَهَبٍ**. ددې څرگندونه کوي چې ددې اور او د اورلگاندې رېښه یوه ده، هر دواړه له یوې سرچینې او د یو راز لمبو لرونکي دي.

«سَيِّضَلِي» د «صَلَى» له ريښې، د اور د لمبو په منځ کې خای نېول دي. لکه څنگه چې موسی^(ع) په هاغه سړې او تیاره ژمنې شپې کې خپل کهول ته وویل: تم شی، ما ته وړاندې یو څه اور بریښي، ښایي د هغه په رڼا کې کوم خبر واخلم یا یو څه له اوره تاسو ته راوړم چې پرې تاوده شی... «قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ» [قصص ۲۹ (۲۸:۲۹) او نمل ۷ (۲۷:۷)]، خو د سلامتی له دې اوره تودېدل چرته، او د دوزخ د اور په تاو کې خای نېول او سوځېدل چرته؟! د دروغ انګېرونکو د سوځند او خاصیت، د هغوی د کړنو د برېښ، سور اورتون څرګندوي: «إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ» [صافات ۱۶۳ (۳۷:۱۶۳)] او «...إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ» [ص ۵۹ (۳۸:۵۹)].

لکه څنگه چې حسد او کینه پالنه د ابولهب په تیاره دننه کې ريښه درلوده او د هغه له ژبې او نورو غړو څخه یې لمبې را ایستلې په دې تمه چې د حق او د حقیالو زړونو ريښې وسوځوي. نو هغه به ډېر ژر، په راتلونکې کې، په اور کې واچول شي. او له داسې یوه سرلیک سره به دوڅار شي. په داسې اور کې چې **ذات لَهَب**؛ داسې اور چې د لمبو او غرغندو لرونکی دی. په واقعیت کې دې سړي پخپله دا اور بل کړی دی، ویلی شو چې دا پخپله ددې اور لپاره د خسو او خاشاکو انبار دی.

«لَهَب» د اور لمبې او د لمر سوځنده شعلو، ځلاندو او وړانګو ته ویل کېږي، لکه څنگه چې د دروغ انګېرونکو د دوزخي سپوري په ستاینه کې راغلي دي: «...لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ» [مرسلات ۳۱ (۷۷:۳۱)] چې نه د سپوري خپروونکی [= واقعي ساتونکی] دی او نه له اوره مخنیوی کوي. **ابی لهب** هم نه خیر او ښېګڼه درلوده او نه هم له اورسوځولو یې څوک په امان کې وو. د هغه د دوزخي اور د لهب والي ذات، د هغه په ذات او ضمیر کې دننه والي ته نغوته لري، نه دا چې له بیرونه پر هغه ورتپل شوی وي. دې ته ورته چې په قرآن کې

یې فرمایلي: د اور حطمه د خدای بل شوی اور دی چې پرله پسې له زړونو څرک وهي. «نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَّةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ.» [همزه ۶ (۱۰۴:۶) او ۷].
 نوم یې «ابولهب» دی او سرلیک یې هم «ذات لهب». چې هر دواړه یو تر بله تناسب لري، سرلیک یې هم داسې یو اور دی چې پخپله یې رامنځته کړی دی. هر څوک چې څه کړي هغه به رېږي. هغه چا چې په ژوند کې د خلکو ژوند ته اور ورته کړی، له ظلم او ستم سره، او له هاغو شکنجو او رېږونو سره چې کړي یې دي او هاغه مفسد چې په دنیا کې یې سر ته رسولي دي او د خلکو ځان او مال ته یې اور ورته کړی دی طبیعتاً سرلیک به یې له داسې اور پرته نور څه نه وي.

عجیبه دا چې د «لهب» کلیمه دوه ځلې په دې سورت کې کارول شوې ده چې دا دویم ځل د هاغه کافر د عذاب په توګه چې د هغه د اوربلوونکي نفس توصیف او تحقق دی څرګند شوی دی: په دې دنیا کې د هر راز ځواک او لاسته راوړنو څخه له لاس لندېدو وروسته په پای کې په آخرت کې «سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ». داسې ستر اور ته به ننوځي او وبه سوځي چې د غرغندو لمبو والا، ژبه ور او شعله ور به وي. «لَهَبٍ» چې د اور لمبه او زبانه ده د اور د انځورولو او مشخص کېدو لپاره، او د هغه د لمبو او شعلو لپاره ذکر کېږي.

او لا هیښوونکي دا چې د هغه د مېرمنې انځور هم څرګندوي، چې جګړې او معرکې ته د اور او سکروټو راوړونکې وه، په داسې حال کې چې د خسو دروند پنډ له زیرې رسی سره پر خپلې غاړې لېږدوي. نار، ذات لهب او حطب چې په دې آیتونو کې کارول شوي دي د حق له لارې سره د مقابلې لپاره د ابولهب د اور بلولو له صحنې یو تصویر او انځور څرګندوي. خو د حسد، کېنې او دښمنۍ اور چې د هغه له دننه لمبې کوي په پای کې هغه پخپله د بدر د ماتې له غوسې او هغې سختې بیماری چې پر ځان یې برلاسي شوې وه له پښو وغورځېد او اوربلوونکي لاسونه یې د خلکو له ځان او مال څخه لنډ شول.
 «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ».

مېرمن يې: **وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ**. او د ابولهب مېرمن هم له هغه سره په اور کې لوپړې په داسې حال کې چې د خس او خاشاکو لېږدوونکې ده. **وَأَمْرَأَتُهُ**، **سبیلی** ته يا د هغه ضمير ته عطف دی. «**حَمَّال**» يعنې هاغه څوک چې کوم بار لېږدوي. «**حَطَب**» يعنې **خُطَلِي**، خس او خاشاک. **حَمَّالَة** د **امْرَأَة** لپاره خبر دی چې د سخن چينې او فتنه گرې **بِنْحِي** څخه کنایه ده چې د جگړې او فتنې د فعل د هڅونې او پارونې لپاره وسيله شي لکه څنگه چې هر سخن چين او د فتنې وسيلې ته، **حَمَّالَة الْحَطَب** وايي.

«**حَطَب**» هاغو اغزو، **خَلُو**، **پيلوځو** او **خسوخاشاکو** ته ويل کېږي چې د اور د بلولو لپاره راټولېږي. دا ويي يو **حُل** بل هم په قرآن کې راغلي ده: «**وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا**» [جن ۱۵: ۷۲]. د عدالت غليمان او دښمنان [د عدالت ملو پر خلاف چې د جنت بناکوونکي دي] د جهنم لپاره اغزي، **خُطَلِي** او **خسوخاشاک** راټولوي [خپله انرژي د اور په بلولو کې لگوي]. د «**حَمَّالَة**» مبالغه ذکر کېدل د فتنې اچونې پر شدت دلالت کوي. له دې سره مل چغلي او د نورو تر منځ انگل او غوغا اچوونکي ته «**حَمَّالَة الْحَطَب**» وايي، په دې بڼه کې د «**أبي لهب**» د مېرمنې نقش، د بني هاشم او بني اميه تر منځ په جاسوسۍ او د شر اچولو په واسطه کېدو کې، ډېر بڼه روښانه کېږي.

نو **ابولهب** پخپله اورلگاندی او **بِنْحِي** يې **پيلوځه** او **خسبه** او **فتنه** گره وه. چې «**حَمَّالَةَ الْحَطَبِ**»: د **خسبه** او د لرگو لېږدوونکې په معنا له سخن چين څخه کنایه ده چې د خلکو تر منځ د کينه کښې او دښمنۍ د اور په لگولو او تازه کولو سره، د هغوی د مينې، محبت او دوستۍ درمند ته اور اچوي، او د ټولو د دوستۍ رښتې او د خپلوۍ اړیکې پرې کوي. چې دا اصطلاح په پښتو کې هم لرو چې وايو پلانکې د جگړې د اور بلوونکې دی. **حُپْنِي** د فتنې اور ته لمن وهي او **حُپْنِي** هم ورته **خسوخاشاک** راوړي او سون توکي يې برابروي. لکه څنگه چې مو وويل؛ **ابولهب** د پيغمبر د دوو زومانو پلار او له قريشو څخه وو او د پيغمبر

تره وو، خو بنځه يې چې اصل نوم يې «عَرَوَاء» وو او گڼه يې «أَمَّ جَمِيل» چې زياتره پر همدې گڼه مشهوره وه. د ابوسفیان خور او د حَرْب بن أُمَيَّه لور وه، يعنې د پيغمبر د لومړۍ درجې دښمن خور وه چې ابوسفیان د عربستان په ټاپووزمه کې د شرک اصلي اډه او پایگاه وه. او د ابولهب پر جهالت سربېره د هغه د ناسمو کړنو اصلي لامل همدا بنځه وه چې، د هاغه پخواني حسادت، کينې او رقابت له مخې چې د بني أمیه او بني هاشم تر منځ شتون درلود، خپل مېړه يې د پيغمبر په مقابل کې د دښمنۍ لپاره هڅاوه. سره ددې چې ابولهب هاشمي وو، او د هاغه مهال د قبيلوي تعصب پر بنسټ ابولهب بايد د بني هاشم پر لور وای نه د بني أمیه پر لور، خو د پيغمبر^(ص) په اړه او د هغه د دعوت او بلنې پر وړاندې رسماً له بني أمیه سره ولاړ وو، او د ژوند تر پايه له بني هاشم سره يو ځای نشو، چې د اپخپله د هاغه وخت د دود او رسم مخالف کار وو، او دا ډېرې کړنې د همدغې بنځې په توسه وې چې هغه يې تر آغېز لاندې وو. نو، مېړه يې اوربلوونکې دی او د دښمنۍ اور ته لمن وهي او د اور شعلې، غرغندې او لمبې گړندۍ کوي، او بنځه يې هم د جگړې د اور بلولو لپاره پیلوڅه او خسبه ده چې خس او خاشاک او سکروټې راوړي.

نو د ابولهب مېرمن چې د جگړې اور ته د خسو او سون توکو راوړونکې، او د فتنو اصلي پاروونکې او وسوسه گره وه لکه د محکومې اسيرې او بندۍ په څېر چې يوه تاوه شوې او کلکه رسۍ يې په غاړه کې پرته وي او د هغې په توسه يې د محاکمې لور ته ورکاږي، د يوه تړور او گډوډ خُلق او خوی او د تاوو شوو او ناسمو گډو وډو لاسته راوړنو څخه د کلکو بندونو يو زندان وو. هغه چې د بنځينه عاطفي فطرت او طبيعت پر خلاف په دا ډول بندو، تړلو او نرينه والو زير و غوغاو او انگلونو کې يې گډون کاوه، د اسارت بند يې د مرحوم طالقاني په وينا د «رقبه» او «عنق» پر ځای چې د غاړې اصلي نوم دی، په «جيد» کې چې د بنکلا او د غاړکۍ او گانې او د سينگار توکو د اچولو ځای دی اچول کېږي.

قرآن دې بنځې ته «**حمالة الحب**» وايي. او دا نوم ددې بنځې لپاره ښه اسم با مسمی دی، د ځینو روایتونو له مخې دا بنځه سره له دې چې ښه مالداره او شتمنه وه خو بیا هم خس او اغزي به یې پخپله شا راوړل او د حضرت رسول اکرم^(ص) په لاره کې به یې خپرول، نو په واقعي او فزیکي توګه به یې هم تل رسی پر غاړه وه او خسبه ګري به یې کوله. همدا راز تل به یې د قریشو تر منځ د دښمنۍ اور بلوه او کومه سخن چینی به یې چې کوله؛ تل به په خوځښت کې وه دلته او هلته، چې یوه تازه خبره کشف کړي یو څه دروغ او درب ورسره ملګري کړي او بیا لاره شي د قریشو په ناستو او محفلونو کې یې ووايي او قریش وهڅوي او هغوی وپاروي او د قریشو تر منځ د دښمنۍ او خصومت اور ولګوي، او هم دا چې له دې کار سره لکه د هر سخن چین په څېر او د هر هغه چا په څېر چې د انسانانو تر منځ دښمني رامنځته کړي «**حمالة الحطب**» او خسبه ده، خسبه توب یې د خپل ځان پر ضد دی؛ چې په دې توسه د خپل ځان پر ضد اور رامنځته کوي، او په جهنم کې به د خپل میړه سره سمه په اور کې سوځي. لکه څنګه چې د **ابولهب** لپاره د نوم غوره کول پر هغه له دریو اړخونو د تطبیق وړ وو هم د هغه د شعله ور سور مخ له مخې، چې یوه ټوټه د التهاب او لمبې وو، بل التهاب او لمبه یې د کینې او حسادت پر بنسټ وه، په عین حال کې همدا سړی چې **ابولهب** وو، په جهنم کې د ډېرو التهابونو او لمبو خاوند د جهنم د ملتېب او غرغډې اور څښتن دی [نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ].

قرآن یوه کلیمه غوره کړې چې په یو مهال کې له دریو اړخونو پر هاغه سړي [«عبدالغزی نومي»] رښتیني او صادق ده. همدا راز د «**حمالة الحطب**» کلیمه یې چې د هغه د بنځې لپاره یې غوره کړې ده چې بیا هم له دریو اړخونو ددې بنځې په اړه رښتیني ده. د معنا د بلاغت څرګندوالی همدا دی چې لنډې او مختصرې کلیمې وي خو ژورې، له معنا ډکې او نه هیرېدونکي وي؛ په یو مهال کې بې شمېره معنا ګانې په ذهنونو کې ژوندی کړي چې هغه ټولې معناګانې ددې کلیمو په اړه رښتیني او صادقې دي.

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ. فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ. دا خسه؛ په داسې حال کې چې له تاوو شوو مزو څخه جوړه شوې رسي يې په غاړه اچول شوې ده. **في جيدها**، مقدم خبر، د محدودونې ښکارندوی، **حبل** د ورپسې لپاره مبتداء، او په جمله کې د **امرأته** لپاره خبر يا حال دی.

«جيد» د بنحو د ټټر پورتنۍ برخې ته ويل کېږي چې له غاړې سره نښتې ده، او غاړکۍ پرې حای نيسي. د شهيدانو د سرلاري خبره ده چې وايي: «حُطَّ الْمَوْتُ عَلَى وُلْدِ آدَمَ مَخَطَّ الْقِلَادَةِ عَلَى جِيدِ الْفَتَاهِ» [د حق په لاره کې] مرگ سړيو ته لکه د پيغلو پر غاړو د غاړکيو په څېر ښکلې او گانلې دی. په عربي ژبه کې نورې کلیمې هم لکه رَقَبه او عُنُق شتون لري چې د غاړې لپاره نور ويونه او مفهومونه دي؛ «فَكُ رَقَبَةً» بلد ۱۳ (۹۰:۱۳)، «وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ... وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ... وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ...» [نساء ۹۲ (۴:۹۲)]، «وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ...» [اسراء ۲۹ (۱۷:۲۹)].

«مَسَدٍ» چې د دې سوره له نومونو څخه يو نوم دی او ښايي ډېر مشهور نوم له ټولو همدا دی، د هاغو رښتو او تارونو پر غښتل کېدو، تاوېدلو او اوبدل کېدلو دلالت کوي چې د وړيو او پنبې د تارونو او رښتو په اوبدون او جوړښت کې [د سپڼسيو تاوولو او نساجۍ په صنعت کې] او هم د څرمنې او د کجورو د پاډو د رښتو او تارونو په اوبدون او جوړښت کې څرگند دي.

د انسانانو لاسته راوړنې هم د ژوند په اوږدو کې په تدريج اوبدل کېږي او يو پر بل اېښوول کېږي او مجازاً د هغه د سرليک د غاړې چوپړوال او اړک گرځي: «وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ...» [اسراء ۱۳ (۱۷:۱۳)]. او موږ د هر انسان سرليک هغوی ته د هغوی په خپله غاړه کې اچولی دی. آيا په «في جيدها حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ» کې د ابولهب د ماندينې هاغه سرليک نه ليدل کېږي، چې پخپله يې جوړ کړی؟

دا تمثيل او تشبیه د یوې داسې بنځې مسخ شوی انځور څرگندوي چې د مرواریدو د غاړکۍ پر ځای یې، د خسو او خڅلو د لېږدولو لپاره پېر پېر پر غاړه اچولی دی! که لومړنی د فطري بنکلا نښه ده، دویمې د بارکشی او د نفس د اسارت نښه ده. ومو ویل چې: **جید** د سینگار او غاړکۍ د ځای څرگندوی دی، او دا لفظ د «عنق - رقبه» پر ځای چې د غاړې بنکارندوی دی، راغلی دی؛ دا بنځه چې باید ځان سینگار کړي او د بنکلا او لطافت نمونه اوسي، داسې مسخ شوې او بل شان شوې ده چې د فتنه گر او بارکښ حیوان په بڼه اووښتې ده چې د خسو او خشاکو د لېږد پېره رسی یې په غاړه کې اچولې ده. یعنې د ابولهب د بنځې په غاړه کې یو «حَبَل» دی. «حَبَل» یعنې رسی او «مَسَد» هم د خرما پانې او پاډې دي چې یو څه ستغوالی او سختي هم لري. او «جید» هم چې د بنځو د ټټر پاسنی برخې ته وایي چې باید گانه او د سینگار توکي پرې پراته وي؛ نو مطلب ترې غاړه نه ده، ځکه چې لکه څنگه مو چې وویل غاړې ته «عُنُق» یا «رَقَبه» وایي.

دا چې ځېنو ویلي مطلب یې دادی چې په قیامت کې ورته په غاړه کې رسی اچوي، له دې لامله چې هغوی جید لکه د عنق یا رقبه په څېر غاړه گڼلې حال دا چې جید د غاړکۍ او سنگارتوکو د ستون لپاره کارول شوی دی.

قرآنکریم فرمایي: دا خسه په داسې حال کې چې هاغه رسی یې چې د مسد له جنسه ده، پر غاړه پرته ده. خسه به مو لیدلې وي چې کله غواړي کوم بار پر خپلو اوږو یوسي هرو هرو به یې پر خپلې شا تړي او په اصطلاح له دې خوا او خوا یې پر خپله سینه تړي. دلته د «جید» کلیمه راغلې ده؛ سره ددې چې عربان د غاړې لپاره د «عنق» کلیمه کاروي. خو «جید» په ځانگړو اړوندونو کې کارول کېږي. مثلاً که وغواړي چې ووايي یوه رسی یې یو چاته په غاړه کې اچولې او هغه په کښولو بیایي، دلته «عنق» کارول کېږي. قرآن هم په دا راز اړوندونو کې د «عنق» کلیمه کارولې ده: «... فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ»

[شعراء ۴(۲۶:۴)] ددوی غاړې متواضعانه او د خاکساری په دود ټیټې دي. «إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا...» [یس ۸(۳۶:۸)] نه وایي «فی جیدِهِمْ»، وایي ددوی په عنقونو کې مو زنجیرونه اچولي دي.

خو د «جید» کلیمه په هاغه ځای کې کارول کېږي چې غاړه له دې کبله چې د ښکلا ځای دی ذکر شي. کله چې غواړي ووايي غاړه یې د ښځې په غاړه کې واچوله دلته د «جید» کلیمه کاروي او داسې بریښي چې د «جید» له بیخه د نېک او ښکلي په معنا وي. غاړه د ښځې لپاره د زینت او سپنگار ځای دی. قرآن دلته غواړي ددې ښځې وضعه او حالت مجسم کړي؛ دا چې د «جید» کلیمه یې راوړي، غواړي ووايي چې ښځه چې ښايي د ښکلا او ښځینه احساساتو ښکارندوی وي، ددې ښځې د ښځینه نرم او لطیف طبیعت پر خلاف، زیر او خشن طبیعت یې په وجود کې غلبه لرله او د رقیقو او لطیفو عاطفو او احساساتو پر ځای، خشن او دښمنانه حالت پکې شتون لري. په اصطلاح، «جید»، چې د هغې په وجود کې باید د سپنگار او گانې ځای وي، چې په واقعیت هماغه ښځینه مهر او عاطفه ده، ددې پر ځای، په هغه کې خشن او سوراوړیز احساسات او د کینې او نفرت شرارې او اوربخرکي دي.

پاملرنه وکړئ، د حضرت موسیٰ (ع) په داستان کې، کله چې مور یې هغه په پېټې کې واچوه او د نیل رود ته یې وسپاره او صندوق د فرعون مانی ته داخل شو، نقل کوي؛ کوم مهال چې درباریان صندوق له اوبو څخه رانیسي- او پوهېږي چې په صندوق کې کوچنی له قبطیانو څخه نه دی او له بني اسرائیلو څخه دی، هغوی غوښتل چې ویې وژني، چون پوهېدل هغه یې له مرگ څخه د ژغورنې لپاره اوبو ته ورکړی دی، د فرعون ښځه یې مخنږی کوي او راځي وورکي په خپلې غېږ کې اخلي او فرعون ته وایي چې، د هغه د وژلو پر ځای، هغه به په زویتوب ونیسو، ښايي دا زموږ په گټه وي، چې قصه یې مفصله په قرآن کې راغلې ده. یعنې د ښځې لومړی مخامخ کېدل له احساسې او عاطفې جنبې

سره دي او بنځه نشي کولی له خشونت او سختی سره سلوک او چلند وکړي. وروسته يې، مفصله شرحه ورکړې ده چې د فرعون د مېرمنې عاطفه او احساس داسې غلبه کوي چې فرعون د بل هيچا خبره نه مني، د درباريانو خبره ردوي او موسی د فرعون لخوا په زويتوب نيول کېږي.

دا څرگندوي چې بنځه سپېڅلی او انساني وجدان، دَرُوْنَه او ذات او له مينې او محبته ډک احساس لري. نو، هاغه بنځه چې، ددې پرعکس، په دننه کې يې تاوتریخوالی، خشم، دبنمني، کينه او عداوت دی، احساسات يې داسې سخت او خشن لکه د خرما د ونې د پوتکي د پاډو په څېر دي او له دنننی بڼکلا تش دي او بڼکلا يې په بده بڼه بدله شوې ده. وجود يې داسې مسخه شوی دی چې د زينت او بڼکلا پر ځای د بدی زښتوالی او ستغوالی برېښوي.

لکه څنگه چې وويل شول دا په قرآن کې د ابولهب د بڼځې انځور شوې بڼه ده، او په حقيقت کې ددې دواړو انسانانو شخصيتونه څرگندوي چې څه ډول د ابولهب د حسد اور او د هغه د مېرمنې د دبنمڼيو اوربلونې هر دواړه نشت کړل.

موږ پوهېږو چې په قرآن کریم کې له مشرکينو او منافقينو څخه د هيڅ کوم وگړي د نوم ذکر نه دی شوی، ځکه د بندگانو شرک او عصيان، پالونکي څښتن ته کوم ضرر نه لري، او الله تعالی د غچ او کسات په لټه کې نه دی، او هم دا چې په کتاب کې د اشخاصو د نوم ذکرول تلپاتی ټوليز گټور قانون نه دی. خو په ځانگړې توگه د ابولهب نوم ذکر شوی هغه هم د «عبدالغزی» په اصلي نوم نه بلکې د هغه کڼيه ذکر شوې ده، او ورسره د هغه د بڼځې ذکرول د ځېنو لاملونو له امله دي، چې په لاندې توگه ورته نغوته کوو:

۱ - چون د ابولهب ضرر له بل هر کافر او مشرک څخه زياتتر او د رسول الله (ص) په ځور او آزار کې د مشرکينو د جرأت او زړه ورتيا لامل کېده، او د هغه له دې شر سره الله تعالی پوهېده چې هغه د کفر په حالت کې له دنيا ځي، ځکه يې خبر ورکړی او دا پخپله يوه معجزه ده.

۲ - د هغه ذکر ددې لپاره دی چې د نړۍ خلک پر دې پوه شي چې د الله رسول (ص) له الله (ج) پرته کوم بل مرستیال او یاور نه درلود او د هغه تبلیغ او بلنه تحميلي او پر نورو په زور او زبردستی د منلو توکي او وسایل نه درلودل.

۳ - خلک باید پوه شي چې تېر، نسب او اصل په درد نه لگي. د جزاء د قانون پر وړاندې هاشمي بناغلی له حبشي غلام سره توپیر نلري او هسې دې خلک د غټانو او سترو کسانو پر نامه او له هغوی سره د نسبت او خپلوی له کبله مغرور نشي او بنایي ووايو د هغه بنخه د فساد او چنلگری د خسو او خخلو خسبه وه، او د حضرت رسول اکرم پر لار به یې خس او خاشاک او اغزي شپندل.

سره له دې چې ددې سوره د آیتونو ظاهر، د مشخصو او مشهورو نر او بنخې په اړه، او پر هغوی پورې محدود او اړوند برېښي، خو کومې اشارې او تعبیرونه چې په دې آیتونو کې راغلي دي نامحدودې او عمومي دي او د هر داسې سړي او بنخې شوم عاقبت، پایلې او صفتونه څرگندوي چې د حق او خیر د بلنې پر وړاندې اورلگاندې او فتنه اچونه کوي. دا آیتونه د هر مهال لپاره دي او د هر مهال د داسې اشخاصو له تحقیر او غندنې کنایه ده. دا سرلیک نه یوازې د ابولهب او امّ جمیل لپاره دی او بس، بلکې هر څوک چې له قرآن سره مخالف وي او په نړۍ کې د هغه د احکامو له دود او برلاسی مخنېوی وکړي، په دوزخ کې به له هغوی سره نژدې او همدم وي.

او په هره زمانه او هر راز شرایطو کې که ځېنو خلکو د لید له یووالي سره، حق او خیر وموند او د هغه د پرمختګ لپاره وفادار او ټیکاو پاتې شي، هر ورو به یې د حق او خیر وړانګې خپرې شي او پليونان به یې بريالي کېږي او خلک به پوځ پوځ هغه ته مخه کړي «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ...» او د دسیسه کارانو او تګو برگو اورلگاندو او د هغو بنخونکانو لاسونه او نفسونه پرې کېږي چې د هغوی لپاره د فتنې د اور د خسو او خاشاکو راوړونکي، گوداګیان او د لاس آله

شوي دي او له تور او مسخ شوي مخ سره به د خپلو عملونو او کړنو په دوزخ کې لويږي: **تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ... سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ...**

گواکې د همدغه تناسب، لامل او علت له لیده دا سوره په قرآن کې د نصر له سورتو وروسته ځای پر ځای شوی دی، سره ددې چې د تبت سوره مکي دی او د نصر سوره کلونه وروسته له هغه په مدینه کې نازل شوی دی.

ددې سوره اړیکه مو له مخکیني سوره سره توضیح کړې ده او و مو ویل چې دا څلور سورتونه چې په هغې کې پیغمبر ته د ویلو فرمان ورکړل شوی دی، په دې معنا دی چې د خپل پالونکي څښتن ربوبیت خپل نفس ته تلقین کړي.

دا دوه سورتونه [نصر او مسد]، په لنډه توګه، دوه مختلف سرلیکونه څرګندوي: د هاغو کسانو سرلیک چې د الهي نصرت په توسه بریالي شول او، په مقابل کې، د هاغو کسانو سرلیک چې هڅې یې بې بېرې او بې پایلې پاتې شوې، پرې شولې او ونغځېدلې، او د هغه ګرد کوښښونه چې د حق په پټولو کې یې سر ته رسول ناکام شول او همدا راز د خلکو په ځورولو کې یې ټولې کړنې ابته شولې او د هغه سرداری، مشرتوب او لويي د تل لپاره د هغه لاسه ووتلې، ټولې چارې یې بېکاره شوې، غرور یې مات شو او له ځواک او زوره ولوېد او د تباهی په کنده کې د تل لپاره پرېوت.

پالونکی څښتنه! زموږ زړه له هر ډول ځیل، لجاجت، آغور او هوډه کولو وساته. لویه خدایه! موږ ټول د خپلو چارو له پایلو په ډار کې یو، ته موږ ته امنیت او سوکالي راوبښه! او زموږ د چارو پایله په خیر کړې! **وَاجْعَلْ عَاقِبَةَ أَمْرِنَا خَيْرًا.**

یا الهي! موږ پوهېږو په هاغه ستر نېاوتون کې نه مال او شتمني او نه د خپلوی اړیکې هیڅ یو کومه ګټه نه رسوي، یوازې ستا لطف او لورونې چار سموي، موږ په خپلو لطفونو او لوړونو کې شامل کړه! آمین

صدق الله العليّ العظيم.

يادونه: ددې تشرېح د ليکلو پر مهال لاندینيو سرچينو ته هم مراجعه شوې ده:

- ۱ - نظم قرآن - د عبدالعلي بازرگان لېکنه
- ۲ - آشنایي با قرآن - د مرتضی مطهری لیکنه
- ۳ - في ظلال القرآن - د سيد قطب لېکنه
- ۴ - تفهيم القرآن - د مولانا سيد ابوالاعلی مودودي لیکنه
- ۵ - تدبر قرآن - د مولانا امين احسن اصلاحي لیکنه
- ۶ - قرآن حکيم [ترجمه و توضيحات فارسي] - عبدالعلي بازرگان
- ۷ - الميزان في تفسير القرآن - د سيد محمد حسين طباطبائي لیکنه
- ۸ - کابلي تفسير [قرآن کریم ترجمه او تفسير - مولانا محمود الحسن ديوبندي او علامه شبیر احمد عثمانی] پښتو کوونکي : د عالمانو يوه ډله
- ۹ - پرتوی از قرآن - د سيد محمود طالقاني لیکنه
- ۱۰ - تفسير نمونه - د آيت الله مکارم شيرازي او د ورسره علماو د پلاوي لیکنه
- ۱۱ - تفسير نور - د مصطفی خرمدل لیکنه
- ۱۲ - تابشي از قرآن - د سيد ابوالفضل ابن الرضا برقي قمي لیکنه
- ۱۳ - تفسير باران - د دوکتور مهدي خدایان آراني لیکنه
- ۱۴ - ترجمه تفسير طبري - د حبيب يغمائی په اهتمام او تصحيح
- ۱۵ - تفسير ابن کثير [حافظ عمادالدين ابوالفدا اسمعيل بن عمر ابن کثير الدمشقي] اردو ته ژباړه :
مولا محمد جوناگرهي
- ۱۶ - معارف القرآن - د مولانا مفتي محمد شفيح لیکنه
- ۱۷ - تفسير مصباحين (اردو) ترجمه و شرح تفسير جلالين - ليکونکي : جلال الدين محلي او جلال الدين سيوطي - اردو ته ژباړه او شرح : محمد لياقت علي رضوي
- ۱۸ - تفسير کمالين د جلالين تفسير اردو شرح د : مولانا محمد نعيم ديوبندی
- ۱۹ - د قرآن عظيم الشان پښتو ژباړه - مولوي قيام الدين کشاف
- ۲۰ - عزيزالتفاسير - د قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسير - مولوي سلطان عزيز (عزيز)
- ۲۱ - صفوة التفاسير - د محمدعلي الصابوني لیکنه - ژباړونکی : مولوي شمس الله کمال زاده
- ۲۲ - د قرآن پلوشي - د گلब الدين حکمتيار لېکنه
- ۲۳ - تفسير دېوبندي - د مولوي عبدالحنان لېکنه
- ۲۴ - حکمة القرآن - د مولوي امين الله پېښاوري لېکنه
- ۲۵ - تفسير ايوبي حنفي - د مولانا محمد عبیدالله ايوبي لېکنه
- ۲۶ - تفسير احسن الکلام - د مولوي عبدالسلام رستمي لیکنه

- ۲۷ - قرآن کریم په پښتو - د اجرالدين اقبال ژباړه
- ۲۸ - شرحې بر سوره های قرآن - عبدالعلي بازرگان - د عبدالعلي بازرگان وېب پاڼه [bazargan.com]
- ۲۹ - تفسير روح القرآن - مؤلف ډاکتر مولانا محمد اسلم صديقي .
- ۳۰ - د قرآن ټکی په ټکی او روانه ترجمه - مولوي جانباز سرفراز
- ۳۱ - روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني - العلامة ابی الفضل شهاب الدين محمودالالوسی البغدادی
- ۳۲ - تفسير جواهر القرآن - مولانا حسين علي
- ۳۳ - تفسير روح البيان - شيخ اسماعيل حقي البروسوی
- ۳۴ - «کنز الایمان او تفسير نورالعرفان» ترجمه احمد رضاخان بریلوي، تفسير احمد یارخان نعیمی
- ۳۵ - كشف الاسرار و عُدّة الابوار - [د قرآن کریم ادبي او عرفاني تفسير] خواجه عبدالله انصاري
- ۳۶ - د قرآن ربا [د قرآن پښتو معنا او لنډ تفسير] مولوی محمد ظاهر اسدالله مكي
- ۳۷ - تفسير الفخر الرازی المشهور بالتفسير الكبير و مفاتيح الغيب، امام محمد الرازی فخرالدين
- ۳۸ - التفسير المبين - دوكتور عبد الرحمن بن حسن النفيسه
- ۳۹ - تفسير قرطبي - محمد بن احمد بن ابوبکر قرطبي، ترجمه اردو: پير محمد کرم شاه
- ۴۰ - المفصل في تفسير القرآن الكريم - المشهور بتفسير الجلالين - للامام جلال الدين المحلي والامام جلال الدين السيوطي .
-

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**